

Б И С Е Р И

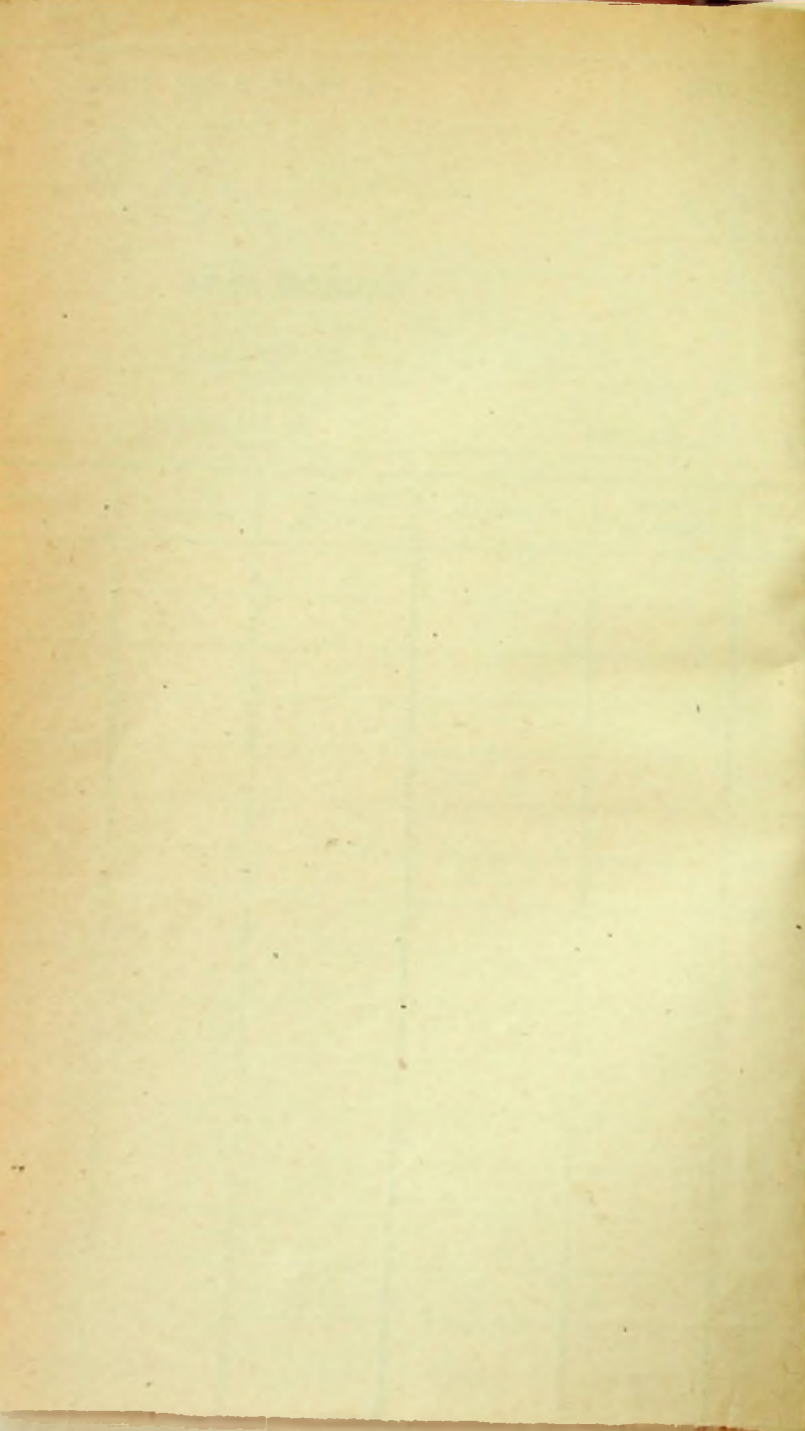
14.141
830-32

ЛОЗЕФ ПОНТЕН

УМЕТНИК

[illegible]

К Њ И Ж Е Н О

на стр. 5 бр. 122
22-й 19 М.г. КИРИГОВОБА,
Ж. М. Г.

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
„РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ“
БЕСКОВАЦ

1937
MAY 1937

Б И С Е Р И
ИЗ СВЕТОСНЕ НЊИЖЕВНОСТИ

10

1942

БЕОГРАД

У М Е Т Н И К

Н О В Е Л А

Написао
ЈОЗЕФ ПОНТЕН

**НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ЛЕСКОВЦА**

Бр. 14.141

Струка 830-32

Издавачко и прометно а. д.

» ЈУГОИСТОК «

Превео с немачког
ДРАГОСЛАВ ИЛИЋ

Норице из радио
ЋУНА ЈАНКОВИЋ

Наслов оригинала:
Jozef Ponten
DER MEISTER
Novelle

ШТАМПА: ШТАМПАРИЈА „ПРОСВЕТА“ — БЕОГРАД

(Опште овлашћење Хем. централе бр. 23597/XV-6 за
уtroшак хартије у јулу 1942)

УМЕТНИК

Архитекта, конзерватор катедрале, преселио се изненада из свог дивног стана на северној страни трга катедрале у један тескобан стан на јужној страни истог трга. Разгласио је да је дрвенарија пуна црвоточине. Од те црвоточине која нагриза дрво начинио је свет, више упућен у кухињске ствари но у архитектуру, прво бубашвабе, а пошто је већ једном почео да измишља животиње, од тога су убрзо постале стенице. Причало се, да је стара конзерваторова кућа на тргу катедрале пуна стеница — то је изгледало у вароши, где је јавно мњење судило о свачијем поступку, као оправдан разлог за ову промену стана.

Конзерватор би још и био задовољан успехом овога што је разгласио, само да је и његова жена у то поверовала. Али како да поверује? Црвоточину није приметила, а причање о бубашвабама и нарочито о стеницама морало ју је љутити. И изненада, сасвим изненада, — да, зар нас понекад не обузме, као што болест обхрва човека, неповерење према некоме у чију смо искреност дотле веровали као у сунце? Макар да смо са њим ишли у школу, јели за истим столом, спавали у истој постељи! „Слагао је“, рече она стојећи сама у гостинској соби, пошто је први пут разгледала већ намештену али још туђу кућу и учини јој се да се та кућа помало тресе.

У катедрали почеше да звоне недељна звона, те чак да је оно мало пре само било уображење, сад заиста цела кућа отпоче да се тресе и то се подрхтавање поче преносити и на њено тело. И опет се за-

тресе, јер прођоше млекарска колица са упрегнутим псима. И опет, јер се неко пео уз степенице... ах, та то је била бедна и стара дрвена кућа! Она из које су се иселили и која је још из старих векова, када су куће од камена још биле реткост, сачувала достојанствен назив „камене куће“, не би се тресла због звоњења звона и пролаза колица са псећом запрегом. „Овај је колебљиви сандук као нека лађа“, мислила је љутито жена; „ко зна куда ће нас одвести?“

Конзерватор уђе и стави смешећи се пред своју жену, која је сад седела за столом, пуно наручје цвећа, нарциса, жутих кринова и орхидеја. „За срећно усељење“, рече он тихо, указујући белом уметничком руком на брдо цвећа.

„Одвукла сам се већ од пажње“, рече она хладно.

„Па шта ћеш“, рече он озбиљно, „већ смо ту близу да прослављамо сребрну свадбу...“

Она устаде. „Речи ми отворено, човече, шта значи ово данас?“

Ово изненадно питање збунило га је, стојао је пред њом као пометен и није умео ништа да одговори. Зар, ти жено, не можеш да се навикнеш на нову кућу?“ упита он тихо после неког времена.

„Ти си слагао!“

„Слагао... ја...?“ Боја лица му се измени. „Зашто...“

„Зашто? Откуд ја знам зашто?“ насмеја се она јетко, „мисли човеку долазе одједном, добре и рђаве. Долазе изненада као што гром удара у кућу“.

„Онда су погрешне“, изусте он потсмешљиво. „Вреди само оно о чему се добро размисли и расуди“, настави он охрабрен њеним ћутањем. „Немој да се поводиш за будаластим сумњама. На њих не треба обраћати пажњу. Све је ништа, сем размишљања, просуђивања, озбиљности, вредноће“.

„Вредноћа! Вредноћа! Не говори ми једнако о вредноћи. Није она све!“

„Али ми ти, жено, никада ниси пребацивала, што даље од ње нисам дотерао?“

„Нисам, од човека се не може захтевати ништа више сем вредноће. То је у границама људских могућности. Али оно што је изнад тога, не да се никаквим размишљањем и просуђивањем силом постићи. То је дар. Он у човеку одједном сине..“

„Дечи сине у глави?“ потсмехну се он.

„Ох...!“ узвикну она немоћно и с уздржаним бесом и стеже прсте у песницу тако грчевито да побелеше.

„Жено“, рече он одлучно и ухвати је за руку, „шта ти је, дођавола? И то баш данас?“

Она узмахну слободном руком кроз ваздух, као да је хтела од нечег да се одбрани и седе. И он седе за сто и обузет немиром поче тврдим прстима да добује у плочу.

„Молим те, престани с добовањем“, рече она, не погледавши га. „Нећеш ме преварити. Хтео би да изгледаш миран, али једино сам ја мирна. Мени је нешто — синуло у памети“, насмеја се она иронично. Ти сад треба да ми кажеш да ли је тачно. Нећемо играти жмурке“.

„Код тебе је данас она женска незгода“, рече он с пуно пажње, „онда се мора отрпети“.

„Не! Није никаква женска незгода! Хвала на обзирима. Али ми нису потребни“.

„Хоћеш ли да се објаснимо?“ упита он тихо, али јетко, а притом као да му се глас пресече.

„Да!“

„Зашто баш данас?“ избегавао је он. „Када је човек зле воље, не треба да разговара о озбиљним стварима. А ти си данас сасвим зле ђуди. Изгледа да све жене у извесним годинама желе неко разјашњење“.

„Ја сам узбуђена, али нисам зле воље. Љута сам, а ти ми се потсмеваш!“

„Добро. Оставимо и једно и друго. Идем код моје ћерке. Она ће с оцем да прослави усељење. Допушташ, да однесем Гизели ово цвеће које ти ниси хтела?“

Њене обе шаке скочише као дивље животиње на његову шаку и шчепаше је. „Остаћеш овде! Признај: јеси ли слагао?“

Он је гледао пркосно. Али постепено обори поглед, стеже руке налакти се на сто и притисну очи песницама. Она устаде, приђе му и мету руку на његово раме.

„Готшалк“, рече она благо, „зашто се претвараш преда мном? Опрости ми, ја сам збиља рђава жена. Допусти, да разговарам с тобом као некада. Ми смо се, ето, обоје преварили, када смо мислили да си ти уметник. Онда у младим годинама, када смо још загрејани љубављу заједно ишли кроз катедралу и ти рекао да би и ти могао тако нешто да саградиш. Ја већ одавно знам да ти то не можеш. Дуго ми је требало, да увидим. Опазила сам то по теби, онда, када је и тебе почела сасвим лагано да обузима сумња, отприлике пре две године. И онда твоји вечити неуспеси на конкурсима немачких градова — ја знам да си тајно радио за конкурсе. Зашто си ме сматрао за будалу? Зар је то било тек онако што си понекад цртао све до поноћи? А кад би завршио, онда си по читава три месеца бивао весео, све док је комисија испитивала приспеле планове. Али једнога дана доносила би пошта дебели завој с печатом Академије — твој одбијени план. Онда си бивао дуго времена утучен. Видиш, то ја знам већ одавно. Ја сам се с тим помирила и сачувала све велике снове. Зашто ја нисам смела ништа да дознам о твојим надама и неуспесима који су се понављали? Рећи ћу ти зашто. Ти би то при-

знао мени, али ниси могао да признаш самоме себи. Ти још увек сањаш. Али мани се сна. Сви не могу да буду ствараоци, мора бити и оних који ће чувати оно што је створено. Шта би било од наших старих грађевинских споменика да су се само ствараоци бринули о њима? Били би одавно гомила рушевина. Чујеш ли ме, Готшалк? Не седи и не ћути као мртац и не гледај тако укочено. Бићу сасвим искрена према теби и рећи ћу ти шта знам, а шта не знам. Знам да си слагао, али не знам зашто си слагао. Била је то само лаж из невоље, али не знам зашто је та лаж била потребна. Ако је била потребна, допусти да и ја то знам и ја ћу с тобом лагати, ма како ми то тешко падало. Чујеш ли ме, Готшалк?" Она га продрма мало за раме. „Не седи тако укочено ту. Говори. Реци. Овде је Берта. Овде је твоја жена. Твоја пријатељица већ двадесет и три године. Будаласта другарица твојих будаластих снова. Која ће своју глупост испаштати заједно с тобом у самоодрицању. Чујеш ли ме, Готшалк? Да ли си ме уопште чуо? Треба ли да ти поновим, оно што сам рекла? Рекла сам да сви не могу да буду ствараоци. Мора бити и оних који ће чувати. Шта би били архитектонски споменици стваралаца без оних који одржавају та дела? Одавно би лежали на земљи у рушевинама. То сам ја рекла и рекла сам да наше изненадно пресељавање мора да има неке везе са тим. Ах, ти седиш ту укочен као мртац. Та помакни се...! Задовољни се тим што одржаваш једно велико и поносно дело архитектуре..."

„Али ако и то не могу?" узвикну одједном човек, лупи песницом о сто и погледа дивље, скоро као луд око себе.

„Шта? Шта је то?" узвикну жена и погледа уплашено. Затим притрча прозору и затвори га, као да постоји опасност да варош прислушкује. Она се врати, стаде поред мужа, загрли га и покуша са стра-

не да му погледа у лице. „Шта кажеш, Готшалк?“ шапутала је она.

Он је укочено гледао разрогачених очију пред собом у празнину и рече лагано: „Хор у катедрали се руши“.

Тишина.

У соби је било сасвим тихо. Чули су се кораци и смех света који је пролазио улицом.

„Шта? Шта кажеш?“ упита госпођа Берта, приљубивши се уз њега.

„Хор катедрале ће се срушити!“ викну он. „Хор катедрале срушиће се данас, сутра, приликом прве олује! Пет стотина година стојао је тај хор, чврсто стојао. Мало се помакао у темељу, истегао се, слегао се, као што раде све грађевине. То само по себи није ништа. То не значи ништа. То може да се види и код најславнијих споменика. Од четрнаестог столећа, кад га је мајстор саградио, па све до пред крај осамнаестог, стојао је чврсто као стена. Али има добрих сто година како се покреће! Помиче се! И то не онако, као што се иначе запажа. Сасвим другојачије! Помера се! Цепала се! На таваницама сводова су пукотине! Најстарије имају већ сто година. Моји претходници као конзерватори наредили су да се замалтеришу. Али су се пукотине непрестано отварале. Све даље. Постајале су све шире. Прво је у њих дете могло да завуче прст, потом већ човек. Сад већ може да се провуче рука, и то не танка. И све нове пукотине се стварају. Поред старих и попречно преко њих. Нико не зна шта је узрок. Моја три или четири претходника су малтерисали и само малтерисали. Ни они нису ништа знали. И они су тражили као и ја. Виде се још трагови како су чекићем куцали по своду. А затим их је обузео страх од света, који ће да виче да конзерватори катедрале ништа не знају, па су наредили да се таванице премажу јасном бојом. У шаренилу не падају у очи пуко-

тине. Први је био само плашљив, други лакомислен, трећи већ аљкав, а ја, четврти за тих несрећних сто година, треба да будем баксуз и да све то падне на мене. Јер се свод и даље раздваја. На једном месту, у једној на срећу скровитој таваници, може већ мачка да се провуче. За време поста, када се у катедрали служила четрдесетчасовна молитва и када су каноници трошили много тамјана, тада сам случајно стојао прекопута на балкону наше куће и посмаггао хор. И шта мислиш да сам видео? Хе? Хаха! Видео сам како се он пуши! Како се пуши, видео сам! Кроз шкриљац на крову дизао се и извијао се дим као из затрпане угљарске пећи. Био је то дим тамјана и дим од хиљаду свећа. Пробијао је кроз свод и кроз таван. Да су грађани и господа са хора видели, како за време те службе Божје дим куља из пукотина као из оцака, они би ме каменовали! Затим бих био отпуштен с прекором и срамотом! Хаха, то се неће догодити, јер сад се више у хору не служи Божја служба. Ја сам објаснио Каптолу, да је боље, да се за време радова на оправци, не држи служба под скелама. Рекао сам, да би могао да падне неки каменчић на хостију. Или малтер да се саспе у путир. Ја сам сместио олтар испод квадратуре горње цркве и оградио сам га од хора зидом од дасака. Сад се бар неће видети како избија дим“.

„Мислила сам тако нешто, Готшалк. Али зар си ти мислио само на себе и на своју репутацију, а не на људе са хора, на које би се једног дана хор могао срушити?“

„Не“, одговори он укочено. „На њих нисам мислио“.

„Страшно! Ти си то само ради себе урадио. Страшно, Готшалк!“

„Ох, страшно има тек да дође, оно што је збиља страшно. Али ја сам изиграо то збиља страшно!“

Изиграо сам га, да оно мене не изигра!“ Тријумфујући он је гледао у даљину.

„Па у чему је зло? Ти си лекар катедрале, катедрала је болесна, била је здрава пет стотина година, а сад је болесна. Где је обољење? Прегледај катедралу као болесника, утврди бољку, лечи је!“

„Прегледао сам хор као болесника. Пипао сам му пулс и куцао сам га — нисам нашао где је бољка. У темељима није, они су здрави и леже на ураслој стени. Обишао сам у дизалици зидове и споља и изнутра — видим само шта је, а не зашто бива. И видео сам ужас. Јер што сводови пуцају, то још није тако зло. Они леже између лукова. Али лукови, Берта, лукови! Они су услед померања тежишта местимично преоптерећени. Они пуцају, Берта, круне се изнутра. Када се за време олује наслони ухо на свод, чује се како се унутра нешто тихо меље. Претстави себи шта то значи! Сваког тренутка могу лукови да попуцају. Мир... зар не чујеш ништа? Зар се није нешто поломило? — Када бих само могао да забраним звоњење, јер се цела катедрала тресе услед њега! Сваког тренутка може да се сруши хор. Јер потпорни стубови споља попуштају услед сувишног притиска и већ су се нагли на спољну страну из свог усправног положаја. Ох, врло много су се нагли из усправног положаја! Већ пола године летим као луд око зграде и тражим, тражим, а не налазим где се крије зло. Могао бих да дам исковати око целог хора један гвоздени обруч да га стегне. Али тада би се грађани смејали и рекли би: Хор је пет стотина година стојао без тога одвратног обруча, откуд долази да му је одједном сада потребан обруч? Па како су стари то радили, господине конзерваторе? Господине конзерваторе, хе, како су то стари радили? Господине конзерваторе чујете ли? Ми питамо, како су то стари радили? Знате ли ви свој занат, господине конзерваторе?

Ако га не знате, онда, изволите, напишите оставку. Ми ћемо потражити другог грађевинара. — Бог би знао, како су стари то радили, па да зграда стоји пет стотина година и да се не помакне? Мора бити да су примењивали неку нарочиту вештину. Али ја не могу да је нађем! Не налазим је! Очи ми горе и обневидео сам од тражења. Шта ми помаже што се тешим да и моја три претходника у служби нису могли да пронађу овај трик? Последња двојица су знали да ће се хор пре или после срушити, јер су у свом тестаменту оставили да се не сахране као ранији конзерватори поред каноника у хору, већ у предњој лађи. Нису хтели да се пробуде у гробу, када се свод сруши на надгробну плочу. Хаха, видиш, колико су били лукави!... Желео бих да сам и ја мртав и да лежим у паперти са њима“. Он зарони главу међу испружене руке на столу.

„Страшно“, рече госпођа Берта, „страшно! Шта си све морао да препатиш! Али шта сад да се ради?“

„Ништа не може да се ради“, рече он потмуло, „до да се чека док прва јесења олуја све не сруши“.

„Ти мораш одмах да одеш и да наредиш да се улица запречи и да ставиш опомену да се близу хора не пролази. Да обесиш свежење сламе, као што чините приликом радова на крову“.

„Зар да ја свету скрећем пажњу? Да на мене ноказује прстом, жено?“

„Али помисли на људске животе, који ће страдати, ако се несрећа догоди!“

„Али помисли, како ћу ја бити смешан, ако их опоменем!“

„Али људи! Људи, Готшалк!“

„А ја! А ја, Берта!“

Она затресе главом и изговори тихо: „Ја не знам, шта има ту да се пита и да се оклева“.

„Па ја сам већ нешто учинио. Ја сам већ опоменуо“, осмехну се он љутито и значајно.

„Већ опоменуо? Нека си благословен, Готшалк!“

„За сада само тебе и Гизелу“.

„Како? Ја не разумем“.

„Сад долази оно што је најзначајније. Све путотине и померања зидова показују се на северо-источној страни. На јужној страни се ништа не види. Дакле, преко на другој страни, где је наша стара кућа. Тамо преко ће се хор срушити. Пашће на куће прекопута“.

„Зато?“ узвикну она. „Зато је ова сеоба?! Зато смо се ми преселили са северне стране, где нам је сунце у подне грејало у прозоре, на ову хладну и сеновиту страну? Зато... о Готшалк!“

„Видиш ли сад, да је ова сеоба, ова бесмислена сеоба, као што си ти изволела да се изразиш у својој краткој женској памети, ипак имала неког смисла. И није била глупа?“ ликовео је он.

„Наша стара кућа...“

„...биће затрпана када се хор сруши. Хвала Богу, сад више никог нема у њој“.

„Али куће поред ње? Десно је кућа црквењака и кућа вратара, а лево прелатура“.

„Сваки је најближи себи“, рече потмуло грађевинар и уста одлучно. „Страшно, Готшалк! Зар си ти нечовек?“

У том тренутку отворише се врата и једна бледа девојка уђе унутра. „Да ме ниси звала, мајко? Учинило ми се да си ме звала“.

„Баш си добро дошла, дете моје“, рече отац. Он загрли нежно витку девојку. „Треба да ми помогнеш, јер је твоја мајка умрла против твога оца“.

„Готшалк!“ узвикну госпођа Берта.

Гизела се уплашено изви из очевог загрљаја и стукну назад. „Шта вам је?“

Она је била девојка нежног састава, беле коже и плавих очију. Њене ноге изнад ципела биле су тако танке као у птице. Скоро да се поломе; било

је право чудо што се уопште њима може ићи. За танак врат није била тешка мала глава, али је изгледало да с муком подноси терет читавог шлема косе, начињеног од дебелих и плавих плетеница.

„Јеси ли ти уз твог оца или уз твоју мајку, Гизела? упита грађевинар Готшалк.

„Зашто морам да будем уз једно од вас двоје? Зар не могу да будем уз обоје?“ рече она преплашено.

„Када би једаред дошло до тога, Гизела... можда ће једаред дотле доћи...“

„Шта то треба да значи? Ти ме плашиш, оче“.

„Како можеш детету да постављаш таква питања, човече! Не слушај га, Гизела“.

Гизела погледа једно за другим оца и мајку. Потом оде лагано до прозора и ускоро јој се рамена почеше трести од силног плача. После неког времена проговори она јецајући: „Ја сам мислила да се свађа само свет са улице. Само родитељи код бакала и кројача. А сад се свађају и моји родитељи“.

„Ми се не свађамо, Гизела“, рече грађевинар потиштено. „Али видиш, ако свет једном почне да окреће главу од твог оца, ако га и мајка напусти, хоћеш ли га и ти тада напустити? Кад би ти остала последња поред њега... да ли би га онда оставила самог у свету?“

Гизела се нагло окрете и обви своје руке око очевог врата. „Ја те нећу напустити!“

Грађевинар је изгледао задовољан и пажљиво је помилова по бујној коси. Тада се Гизела отрже, полете мајци, обухвати је обема рукама и узвикну: „Не напуштај оца, мајко! Не напуштај нас!“

„Гизела...!“ рече жена, загрливши кћер брзо и снажно. Затим и њухвати плач, но она га је снажно савлађивала, она отури од себе Гизелу, усправи је, држећи је све дотле чврсто за рамена док није

сигурно стојала на ногама, онако као што се лутка усправља. Затим се окрете брзо и нагло, угушујући очевидно много што шта, што јој је било на језику.

„Ви ме унесрећавате“, рече кћи тихо и пође лагано ка вратима, кроз која је била дошла. „А данас је била тако лепа недеља“.

„И даље ће бити лепа недеља“, рече отац, пошавши за њом и ухвативши је за руку. „Имаћемо посету данас после подне“.

„А ко ће доћи у посету?“ упита Гизела незаинтересовано.

„Један помоћник из грађевинарске радионице“, рече грађевинар брзо и скоро на уво Гизели.

„Ти обично не позиваш у кућу своје помоћнике?“ примети госпођа Берта испуњена неповерењем.

„Један помоћник из грађевинарске радионице“, поче грађевинар опет да убеђује Гизелу. „Али то није обичан помоћник. Није од оних који псују и носе прљаву кошуљу. Ви га још не познајете, дошао је тек пре четрнаест дана. Сасвим необичан помоћник, он ће вам се допасти...“

„Како ти хоћеш, отац“, рече Гизела мирно; „можеш да позовеш кога хоћеш“; и изиђе нечујно.

Грађевинар хтеде да пође за њом, али му госпођа Берта препречи пут. „Шта то сад опет значи?“ упита она јетко.

„Кратко и јасно, јесмо ли ми пријатељи или непријатељи?“ место одговора упита грађевинар, гледајући је хладно.

Она оста неко време стегнутих усана. Затим рече: „Пријатељи смо. Ради Гизеле“.

„Аха!“ ликовао је он тихо. „Али је Гизела уз мене!“

„Јер ја не желим да је видим да се потрже између нас као каква крпа, око које се отимају два слепца. Пред Гизелом смо пријатељи, али између нас, непријатељи. Док не сазнам, шта ти намераваш.“

Очи ми се наједном отварају. Али када смо непријатељи, да будемо то с отвореним картама“.

„Добро, рече он после неког времена пркосно. „Добро! Врло добро! Бићемо непријатељи! И са отвореним картама! Као што ти желиш! Одлично!“

„Шта намераваш са Гизелом?“ шапутала је она узбуђено, пришавши му ближе.

„Хоћу да је удам“.

„Хоћеш...“

„...да је удам“.

„Хм... да... ха!“ насмеја се она брзо и горко. „Свакако, ти си отац. Али, изгледа, заборављаш, да би по тој ствари требало питати и Гизелу, ако се моје...“

„Гизела ће послушати свог оца“.

„А онда изгледа да си заборавио, да она има и мајку...“

„Мајка је изјавила да је са Гизелиним непријатељима!“

„Са Гизелиним...?“ узвикну она.

„Јер спада међу моје непријатеље. Моји непријатељи су Гизелини непријатељи. Ја...“

„Моји... моји... и ја...! Ти често употребљаваш ове речи! Ја! Ја! И увек ја!“

„Ја се борим за свој живот и опстанак, Берта!“ рече он са свечаном одлучношћу. „Ради се о мени...“

„Допусти да мислимо, да се увек ради о правди, Готшалк. На тај начин ћемо најбоље проћи“.

„Ха“, насмеја се он брзо и пркосно.

„Као дете си“, смешила се она.

Он је гледао скрушено у њу.

Она седе за сто и позва га једним покретом руке да и он седне. Послушао је лагано. Она промени тон. „Овако не можемо даље. Да чујем шта намераваш. Можда и ја нисам нимало противна томе. Можда није противна ни Гизела. Зашто да се не уда? Претурила је већ двадесету. Ко је тај, кога си изабрао за њу?“

Његово чело било је још увек намрштено у де-
тињастом пркосу. Најзад рече мирно: „Ја сам већ
говорио о њему“.

„Али испричај ми нешто више о њему. Ко је он?
Одакле је дошао? Ко су му родитељи? Шта он
претставља?“

„Ступио је пре четрнаест дана у радионицу“,
рече он гледајући у плочу стола. „Још га нисам
питао за родитеље. Тек је ту четрнаест дана, али
сам толико приметно, да он више уме и зна од целе
радионице, заједно са полиром...“

„...И грађевинаром, хтео си да кажеш“, осмехну
се она у шали.

„То ја нисам рекао“, узвикну он гњевно, али
ипак збуњено.

„Ниси, али си то мислио. Мислио си то несвесно.
Праве су мисли оне скривене. Оне нам се рађају у
души. Гласне мисли су само те које долете. Пуст
да ја говорим место тебе. Ти у твојој радионици
имаш једног човека, који нешто може. Који има
идеја. Он ти се допада. Дивљење и завист везују
те за њега. И ти би волео да имаш идеја. Али, ето,
има их он. Шта да се онда ради? Па просто, узму
се. Украду се...“

„Берта!“

„Ах, опрости. Али ја не могу да се претварам.
Ни пред собом ни пред другима. Оштре речи дола-
зе ми саме од себе на језик, када се тиче истине и
правде. Оне су оштре, као што мора да буде оштар
нож лекара, кад хоће да сече оно што је болесно.
Тупим ће само начинити зло. Трпи ме онакву каква
сам. Ти би хтео да тога другог обавежеш. Хоћеш
и ти да користиш од онога што он унесе. Наравно
и ти нешто улажеш: твоју кћер. Хоћеш такође да
га учиниш и твојим наследником. Његове заслуге
треба да уздигну и твоје. Ти чак хоћеш да га уско-
ро учиниш твојим наследником. Тако скоро, колико
то захтевају обзири. У очима света рођачке везе

нису ништа непристојно. Те задње мисли имаш ти са својим зетом. Ох, ја те скроз и скроз добро видим. Твоја жена је паметнија него ти, то мораш и сам да признаш. Ах, она би волела да гледа у тебе као у паметнијег, као у какав торањ, да је заболи врат од гледања и она је то дуго времена и радила. Она то више не може, она то више не може, не замери јој. Али пошто ствари тако стоје, онда немој да будеш у игри противник твоје жене. Боље играј заједно са њом, она то боље зна од тебе. Не покушавај да мене искључиш. Дакле, Гизела треба да се уда. Наравно да то треба да учини. Отац је нашао за њу мужа. Зашто да га он исто тако случајно не пађе, као што би га ћерка могла паћи? Можда чак и мајка? Он ће га претставити ћерци и очекивати шта ће она на то да каже, можда ће чак питати и мајку за њено мишљење и сви ће бити задовољни, ако се деца допадну једно другом и ћерка хоће...”

„Она ће штети!“

„То се тако поуздано никада не може рећи. То је смело. Може човек љуто да се превари. Ти ћеш се сетити да се и мој отац преварио у рачуну, када ми је био нашао једног бродовласника са Рајне, а ја хтела уметника. Ако је кћи наследила нешто од мајчине упорности, онда може бити борбе. Нећемо и ми ваљда да будемо као они родитељи, који готово сви заборављају, да су и они били млади и својој деци ускраћују оно, што су сами извојевали од својих родитеља“.

„Гизела ће штети како ја хоћу!“ примети он ирачно. „Другојачије не може да буде“.

„Да, не може да буде“, рече она болно, јер си ти то тако сам намислио. То ја знам већ одавно. Али не треба губити наду! Можда се ми боримо против уображеног непријатеља, а дете ће чезнути за истим тим, за чим и родитељи — дозвољавам се-

би да се и ја ту убројим. Само чудновато, да је у већини породица то другојачије“.

„У другим породицама, да! Овде не! Код моје кћери, не!“

„То веле сви очеви: код моје кћери не“.

„Зар за тебе не постоји више четврта заповест?“

„Па и за тебе није некада постојала. Зар нас мој отац није управо исто питао? Али се човек сећа заповести увек онда, када је на страни која заповеда“.

„Родитељи имају права на љубав деце...“

„Не, деца имају права на љубав родитеља. Деца нису ту због родитеља. То је сасвим погрешно. Родитељи су унапред примили награду и захвалност, онда, када су они још били деца. Немој да будеш неозбиљан, Готшалк. Ми ћемо се трпети и заједнички радити оно, што има да се уради. Дај ми руку“. Она узме мужевљево руку.

Гизела је непримећено била отворила врата и неко време остала стојећи на прагу. Сад она притрча, загрли оца и мајку заједно и узвикну: „Помирили сте се. Ох, колико сам била несрећна због вас!“

После подне дошао је онај, о коме се тако много говорило. Био је то свеж, плав младић с косом која му се као застава нихала на глави и као пролеће плавим очима. Кад је грађевинар хтео да га претстави, млади човек пресече му дрско реч и претстави се сам женама: „Зовем се Готфрид, имам двадесет четири године, дакле прилично младо дрво, које моли госпођу инжењерку да му буде потпора, ако почне криво да расте. Родитеље управо нисам ни имао. Њима се исувише брзо досадио овај живот, они су се опростили и рекли: Е па, мали, гледај да се пробијеш како знаш. И тако је некако и било. Али ја сам веома волео да имам мајку и

ако госпођа инжењерка хоће мало да се заинтере-сује за мене, — уосталом, чарапе умет и сам да крпим — бићу јој захвалан“.

Госпођа Берта гледала је мало зачуђено мла-дог човека. Затим му одлучно пружи руку, јер је одједном била начисто с тим, какав је он. „Добро нам дошао, Готфриде! Уосталом, ти си помало стар-мали. Стармали рано умире. Знаш, кад млад човек говори о томе како је зелен, онда значи да је одавно већ сазрео“.

„И да не воли што је то тако!“ насмеја се Гот-фрид. „Ах, како је дивно бити млад и приглуп!“

„Откуд теби те тако презреле мисли, Готфриде?“

„Био сам сувише много и сувише дуго у дру-штву старијих. Живот ме је на то нагонио. Није добро, када се ствари гледају из велике близине. Чим сам престао да будем дете, престало је код мене и поштовање према старијима. Али према ва-ма, госпођо, осетио сам одмах веома велико пошто-вање. Ја радо гледам с дивљењем у високе торњеве, тако да ме врат заболи! Само када су заиста високи! И једем из руке, само ако ми се пристојно пружи“.

Тако је брбљао Готфрид, а грађевинар и њего-ва жена погледали су се скоро у чуду. „Ово је наша кћи, Гизела“, рече најзад госпођа Берта.

„Веома бих се радовао, када би хтела да ми буде сестра“, рече Готфрид и пружи без околи-шења руку Гизели, која је мало нагнуте главе по-сматрала час њега, час оца. „Нисам имао ни сестре“.

„Храбро наступаш, Готфриде“, рече грађевинар Готшалк, а није било јасно да ли је то похвала или прекор.

„Само нико да се не љути! Ја говорим онако, како мислим. Морао сам увек да се борим, прво у домовима за нахочад и сиротињским домовима, за-тим у радионицама и баракама. Птица нема кљун само да њим једе, већ и да кљуцне“.

„Хм“, прогунђа грађевинар.

„Зашто да не треба да кажем искрено, да сам мало поласкан тим, што ме је господин архитекта позвао у своју кућу? Цела барака ми завиди. Помоћници веле да се то још ником није десило. Човек је веома поносан, кад види да га претпостављени цене. Тако сам и ја од срца захвалан господину архитекти“.

„Хоћемо ли да седнемо“, рече госпођа Берта.

Сели су за сто. Донето је пециво. Архитекта Готшалк и госпођа Берта седели су на дужим странама стола, а Готфрид и Гизела на ужим.

„Одакле сад долазиш, Готфриде?“ упита госпођа Берта.

„Одмах ћу вам то испричати, госпођо. Али ми допустите да прво испричам, како сам уопште почео да се бавим грађевинарским занатом. Кад сам био отпуштен из сиротињског дома и живео код свог ујака, сеоског свештеника, посла ме овај једног дана са неким важним писмом у каптол катедрале мог родног града. Предао сам писмо и разгледао катедралу и споља и изнутра, тако темељно, колико је то један шврћа — тако се у мом крају каже за малог дечка — уопште кадар да учини. Било ми је ваљда десет година. Од господе у каптолу добио сам неколико гроша као награду што сам донео писмо, а како сам био побожан дечко, хтео сам да један поклоним цркви. Но онде где се прилаже, видео сам написано: „Дарови за ресторацију саборне цркве“. То ми је тек изгледало кинески, да катедрала, која узгред може бити држи и крчму, што ми је већ само по себи изгледало довољно ружно, злоупотребљава свето место и прикупља новац за њу. Узбуђен, као што сам био, повучем још једном за звонце и затражим од вратара обавештење о овоме што ме је наљутило. Он је прво мислио да му се потсмевам и пришио ми је шамар. Ја сам

га зато ујео за руку. Он ме је погледао зачуђено, затим ме је зграбио за кiku, и сад ће право пред суд, мислио сам ја, док ме је водио кроз дугачке ходнике и мрачне дворане. Али се са сводова указа светлост и ми смо стојали ускоро у крстастом ходнику катедрале, чије је двориште одјекивало од хиљаду удараца чекића. „То је ресторација“, рече вратар. Била је то радионица за обнову. Мајстор дође и испричао ми је каква ми је будаласта мисао пала на памет. Ускоро се око нас скупише и све калфе и почеше се трести од смеха. Један рече: „Млади господин би ипак могао да да за ракију“. Ја, мало уплашен од тих великих људи, који су мени, детету, заклањали половину неба, уз то горд што имам неколико гроша, те могу да изигравам господина, дао сам сав свој новац. Али мајстор забрани момцима разговор, одведе ме у бараку, подели са мном своју вечеру испитујући ме чији сам и одакле сам. Укратко, после пола сата рекао ми је: „Ако хоћеш, младићу, можеш сад одмах да останеш у „ресторацији“, да би постао, не, келнер, већ грађевинар. У прво време употребили бисмо те да носиш поруке и да доносиш јело, затим би доспео у бараку, где се црта, а кад ти се снага развије у радионицу. Хоћеш ли?“ Како да нисам хтео! Велика катедрала ми се већ допадала. Али сам себи изгледао тако мали поред ње. Колико ли ми се је тек морала учинити великом катедрала, када су мени детету одрасли људи изгледали као џинови! Изгледало ми је да то дело нису могле да начине човечје руке, већ да је однекуд из бесконачности донето и стављено у свет. Остао сам одмах. Мој ујак, мрзовољан и костобољан старац, био је весео што може да ме се отресе на леп начин; по једном сељаку послао ми је завежљај с оделом и мој је живот отпочео. Зар то није смешно?“

„Необично и неправилно“, рече грађевинар. „Значи, ти ниси редовно учио?“

„Како то мислите, мајсторе?“

„Ниси ишао у неку стручну школу, зар не?“

„Нисам“.

„Нити стекао темељно опште образовање?“

„Нисам“.

„Чудни су Божји путеви“, рече замишљено госпођа Берта.

„Једна луда мисао, шала, пуки случај, довели су ме у радионицу...“

„Не, није случај, Готфриде“, спорила је госпођа Берта. „Када си се наљутио на тобожњу злоупотребу и одлучио да сазнаш смисао те глупе стране речи и да као шврља, како ти то велиш, будеш начисто, онда си ти био сав ти. Твоја личност дочекала се своје судбине“.

„Како ви то лепо кажете, госпођо! У сваком случају сад цела та ствар не изгледа тако смешна. Истина је, случај је глуп“.

Ђутање.

„А сад да испричаш одакле долазиш?“ упита архитекта, пошто се мало накашља. „Полир те је довео, а ја још нисам имао времена да ти затражим документа“.

„Сад долазим из Штрасбурга“, рече Готфрид. „А пре тога био сам у Француској“.

„Ах, и ти си странствовао по Француској?“ прогунђа Готшалк.

„А зар ви нисте били у Француској, ако смем да упитам?“

„Нисам. Ја сам Немац. Не требају ми Французи“.

„Збиља нисте видели француске катедрале?“

„Нисам! Чуо си!“

„Али то је чудновато. То ја не разумем“.

„Ја сам Немац, рекао сам већ“.

„Па ипак! Какве везе имају француске катедре-

ле са оним што је немачко и француско? Данашњих Французи нису саградили. А најлепше катедрале су још једино у Француској. Због њих треба да пође на хаџилук и највећи немачки патриот, ако хоће да види високу архитектуру. Исто тако и најдивљији француски немцождер мора се обратити на Немачку, ако хоће да позна оно што је последње и највише у музици. Ако се најлепши цветови уметности презиру из патриотских разлога, онда од тога немају штете крвни непријатељи, како их ми називамо, већ једино ми сами, велим ја“.

„То и ја кажем“, сложи се госпођа Берта.

„То ја не мислим!“ обзнани љутито архитекта Готшалк.

Готфридове плаве очи погледаше брзо и весело у госпођу. Потом он рече: „Сад сваки има своје. Господин Готшалк дотерао је ипак до грађевинара, иако није видео француске катедрале“.

Архитекта искористи мост који је Готфрид начинио, јер је приметио да се услед препирке удалио од свог циља и рече пријатељски: „Какви су твоји планови, Готфриде?“

„Планови? Немам никакве планове. Чекам на то да ме опет упуту какав случај — или миг судбине“, изговори он лако се поклонивши госпођи Берти — „као што је било са погрешно разумљеном речи ресторација“.

„Млад човек треба да жели да успе!“ саветовао је убедљиво архитекта Готшалк придајући код тих речи саоме себи неку нарочиту важност.

„Ах Боже, успех! Ја не полажем много на то. Сигурно, човек мора да буде вредан, да има отворене очи и да му се руке мичу, сигурно. Али оно што је најбоље долази ипак човеку у сну. Ја не очекујем много од вредноће. Једино вредноћом није ни један музичар написао ни три ноте, чији би тонови дирнули у живац, ниједан грађевинар није на-

цртао ниједан прозорски лук, чија фина и смела линија чини да човеку зангра срце. Све добро, то је надахнуће. Вредноћа је људска, али надахнуће је од Бога. Кад нас нешто надахне, онда је ту умешан божји прст“.

Опет ћутање. Готфрид је грицао перцу.

„Вредноћа је нешто најморалније на свету и мудри људи су рекли да је геније вредноћа“, рече архитекта. „Данашњи пак млади људи, разумљиво је зашто, славе дивљу генијалност, која презире вредноћу“.

„Ја нисам прешао на личне ствари“, примети брзо Готфрид. Архитекта Готшалк се уједо за усну. Куда је опет забасао? Зар не може ни три корака да иде право свом циљу? Али тада му Готфрид опет може.

„Уосталом, биће да сте ви у праву, господине. Збиља, млади људи узимају исувише олако. Али мене не погађа тај прекор, могу то да вам докажем. Ја пуштам да ме дани носе, радим час овде, час тамо и никако не желим да сам нешто начиним. Јер не полажем много на дела претерано младих људи. Ниједан уметник не би смео пре тридесете да своје дело преда јавности. Много недозрелог остало би скривено, као што је и заслужио. Од свих плодова трају само они који су сазрели, а пре лета ништа не може добро да сазри“.

„То је мудрост о киселом грожђу, синко“, насмеја се иронично архитекта. Али брзо заћута и очекивао је нестрпљиво да му Готфрид и овога пута помогне... Али је Готфрид био увређен и мислио је у себи: „Овај је човек... прави букван, саможив и свађалица... Но убрзо он преста да се љути на грађевинара и обрати се госпођи Берти. Пре но што је могао нешто и да каже, чу он пријатељско питање архитекте: „Зар ти, Готфриде, не желиш да постанеш грађевинар?“

На реч „грађевинар“, сину у Готфриду сав пламен наде. „Да, сигурно! Наравно! Али за сад мислим на то исто толико, колико помишљах и да једном треба да одем на небо“.

„Ја сам на то помишљао још кад сам био дечко“, изјави поносито архитекта.

„Бојим се таквих снова“, рече тихо Готфрид, „и избијам их себи из главе као грешне мисли. Снови пресецају дах и уморе човека“.

Архитекта се опет осети потучен и овог пута увређен у дну душе. Госпођа Берта гледала је пак Готфрида с нескривеном радошћу.

„Па да, дуга је уметност, а кратак наш живот“, придиковао је архитекта, верујући да је рекао нешто сасвим ново.

Готфрид се не могаде уздржати да се мало не насмеши и обори поглед столу да би то прикрио, али кад га подиже, нађе се лицем у лице с Гизелом, која је била сва црвена од гњева и гледала га је хладно.

„Уосталом“, рече он обраћајући се у лепом самопризнању госпођи Берти, „ја сам исувише говорио. Опростите, госпођо“.

„Ништа!“ рече госпођа Берта. „Ми смо потакли, а све је било на свом месту“.

„Врло сте добри“, рече Готфрид тихо.

„Е, па, млади ветропире“, настави архитекта своју придику, „ти ћеш признати да у уметностима поред тог хваљеног надахнућа треба и врло много знања, нарочито у архитектури. Ту су, например, линије притиска свода, момент рушења потпорних стубова. То не може тек онако да дође, то се мора научити и израчунати“.

„Не бих волео опет да противуречим“, рече Готфрид, „али ми то не изгледа тачно. Могу да мислим...“

„Добро, млади човече, ти изазиваш! Хајде мало да видимо ту твоју фамозну инспирацију, да ли у њој има нечег!“

„А, јаој!“ рече Готфрид, у шали уплашено.

„Ето, на пример“, настави архитекта задовољан самим собом, „чудновата чињеница, да се пукотине на хору налазе само на североисточној страни. Иначе нигде. Нико не зна зашто. Не зна државна комисија. Не знају стручњаци. Не знам ја“.

„Нико не зна зашто?“ упита Готфрид. „Али то је чудновато. Ништа простије од тога. Пукотине настају због ветра“.

Архитекта се трже. „Због ветра? Гле? Шта нам све не наприча овај млади браман, збиља због ветра? Да не мислиш на ветар што обара шљиве с дрвета?“ потсмевао се он.

„Ја не бих знао друго објашњење, сем да је то кривицом ветра“.

„То већ скромније звучи“, констатова архитекта. „Ти велиш: тако ти изгледа. Ви генијални ветропири мора да сте у сродству с ветром...“

„Па да: ветар је узрок!“

„Доказ!“

„Ви то сами знате. Правите се да не знате, хоћете само да ме узмете на испит“.

„Не вреди околишавати! Нећеш се извући. Ту је препона, ако можеш ти је прескочи! Зашто — су пу-ко-тине само на северо истоку?“ скандирао је он.

„Добро!“ рече одлучно Готфрид осетивши изазивање. „Пукотине су због тога све на североистоку, јер ветар који преовлађује има правац северозапада. Ветрови дувају између југа и запада и померају по закону паралелограма сила целу грађевинску масу хора на североисток. То је све. Ништа простије од тога“.

„Откуд... знаш... ти... то, Готфриде?“

„Па ја сам осмотрио хор, на коме треба да радим и онда ми је пало на памет то са ветром“, рече Готфрид просто.

„Онда... онда... ти можда знаш... можда и то знаш... можда ти је пало на памет... како да се помогне хору?“

„Да, и то знам. Пео сам се на скеле и ви сте ми наредили да обиђем у дизалици спољне зидове ради крпљења. Тада сам открио где су управо оштећења. Признајем да сам био поносан због тога, јер их баш није тако лако пронаћи. Ја сам за себе написао после завршеног посла један меморандум са текстом и цртежима о мојим запажањима и с мишљењем. Ево га код мене“. Он извуче из џепа једну свеску.

„Дај ми тај меморандум“, рече мајстор.

Готфрид је већ хтео да му пружи свеску, али одједном поче да оклева и повуче натраг руку. „Сад ви хоћете да ме збиља подвргнете испиту. Почињем већ да се бојим, могао сам се и преварити. Али нисам, видео сам својим рођеним очима.“

„Шта си видео?“

„Па, само чудновато. Треба ли да кажем?“

„Дај ми тај спис!“

Исувише јак тон, који се и нехотице оте мајстору, учини да се Готфрид тргне, његово весело лице поста врло озбиљно — и одједном обузе га неповерење.

„Више волим да га задржим за себе“, рече он полугласно и стави рукопис у џеп на грудима.

„Ти си свакако шпијунирао моје припреме и намере?“ упита осорно и љутито архитекта.

„Не знам шта има ту да се шпијунира. Прави радови на осигурању још нису отпочели. Можда је добро оставити их напослетку. Ви сте наредили прво да се уради споредно, да се пукотине искрпе, зглобови премажу, оно што грађане исувише плаши.

Претпостављам да сте хтели прво да их умирите. Са осигурањем има још времена, велике олује на-стају тек у јесен. Онда је наравно крајње време“.

„Дај ми ту свеску!“ грмео је архитекта.

Готфрид устаде. „Видим, да сам вас наљутио. Не знам чим. Можда ће бити најбоље да одем. Мо-лим за опроштај, госпођо, ако сам што рекао што би господину... ја не знам...“

Госпођа Берта му лако климну главом и Гот-фрид изиђе лагано.

Грађевинар је седео ћутећи, држећи стегнуте песнице на столу. Неки необичан осмех задовољ-ства указа се на лицу госпође Берте. Гизела је гле-дала у оца веома уплашена и забринута.

„Па како ти се допада Готфрид, Гизела?“ упита госпођа Берта.

„Нимало ми се не допада“, оте се Гизели. „Са-свим... је одвратан. Мисли да је паметнији од оца“.

Архитекта устаде, дуну на нос и тешким кора-ком приђе прозору. Гизела осети да међу родите-љима има нечег и изиђе брзо.

Госпођа Берта оста седећи за столом, прекрште-них руку и заваљена у столици. Затим рече: „Мени се допада тај Готфрид“.

Архитекта Готшалк се окрете лагано од про-зора.

„Али ти си, магарац, човече“, рече опоро го-спођа Берта. „Пре но што је Готфрид дошао, гово-рио си ми о том непознатом зету као о човеку Бог би знао каквих способности. А кад је дошао и хтео да покаже те способности, ти ништа друго ниси умео до да га понижаваш и изазиваш. Ма шта он рекао, ти си се налазио увређен, непризнат и одгурнут у позадину. То је отуда што ти не можеш ни за по-сата да одвојиш поглед од себе. Чак ни онда, када од неког другог нешто тражиш. Заиста ниси нимало дипломата. Хтео си да се ожени Гизелом, а постигао

си да га дете при првом виђењу омрзне и да он побегне. И да га за зета хоће твоја жена, која се раније томе опирала. Све си друго постигао — само не оно што си хтео. А могао си добити и онај меморандум, само да си умео мало да се савладаш“.

„Верујеш ли ти, Берта, да у том спису има нечег?“ упита грађевинар пришавши ближе.

„Верујем!“

„Да он зна тајну хора? Ти то верујеш?“

„У то чврсто верујем!“

„Верујеш ли да ће отићи?“ упита архитекта бо-
јажљиво.

Она слеже ћутке раменима и стисну усне.

Архитекта се онда сручи у столицу и загњури главу међу руке.

Госпођа Берта устаде у намери да изиђе, али оста стојећи и хтеде рећи да она може да зајемчи да ће за четврт сата имати рукопис у рукама. Али видећи га како седи сав утучен, на њеном лицу за-
сија пркос. Она се савлада и не хтеде да га теши, остави мужа саме себи и изиђе за Гизелом, а око усана јој заигра осмех, пун злих духова.

„Стари од јутрос трчи као суманут около хора и скида малтер на свим саставцима и тражи нешто, као да је богзнашта изгубио“, рече један од помоћника када је на звук звонцета за ручак ушао у дрвену грађевинску бараку. Деца из вароши, мала браћа каменорезаца, сестрице или деца њихових гостионичара доносили су јело у филцом превученим мањеркама.

Већина је била уморна од рада или сувише по-
хлепна на јело, те не прихвати разговор. Завукли су уста и нос у лонац, кусали и жвакали. Кад су завршили, испружише се одмах на по једну даску, да отспавају, док не избије један.

„Као суманут трчи стари...“

„Ћути Готлибе!“ викну један од момака на говорника. „Остави га нека сломије врат. Хоћемо да спавамо“.

Готлиб запали лулу и загледа се укочено испред себе. Када се лула угасила, отпоче да певуши уз пратњу музике спавача:

Без каменоресца зар би било цркве?
Без цркве Господа?
— Зато не тугуј, драга девојко.
У суботу увече је недељна смена,
А чим каменорезац постане мајстор,
Тада ће бити свадба у Келну на Рајни.

Неколико пута отпевао је Готлиб ову песму изостављајући, док је вукао дим из луле, час овај, час онај стих. Мало по мало пробудише се спавачи, запалише луле — било је још десет минута до један. Један за другим упалили су у песму и у хору њихових гласова одјекивали су потмуло у дашчари меланхолични стихови:

А када каменорезац постане мајстор,
Тада ће бити свадба у Келну на Рајни.

„Готфрид је купио своје прње“, рече један.
„Опет је распаковао“, одговори Готлиб.
„Како то, Готлибе?“

„Стари је послао њему своју стару и она га је лепо молила да остане. Видео сам када су разговарали на тргу. Видите, момци“, потстицао је Готлиб, истресавши лулу на длан, „како треба да се поступа са старим! Готфрид уме. Ено га, улази у цркву. Устајте, момци, један сат“.

На сату катедрале изби један и калфе одоше брзо на посао, јер се грађевинар није шалио са онима који задоцне.

„Готфриде, ја сам те данас пре подне молила да не одеш. Сада... отворено и без увијања, волела бих да никад не одеш. Да увек останеш код нас. — Устајте, момци, један сат“.

„Госпођо“.

„Размисли, Готфриде. Волела бих да ти се допадне моја кћи, Гизела. Мораш се потрудити да се и ти њој допаднеш. То стоји до вас двоје. Али могу ти рећи да ми одобравамо, ја и мој муж, грађевинар“.

„Грађевинар одобрава?“ Зачуди се Готфрид.

„Не треба да га рђаво разумеш, Готфриде. Он не трпи да му се противуречи. Кад му се противуречи то га доводи дотле да говори супротно од онога што управо мисли. Треба га познавати“.

Они су корачали горе доле стазом која је водила преко бочне лађе катедрале између кровова и нагиба бочне лађе и прозора горње лађе. Изнад њих заклањали су готово изглед на небо лукови и фијале са каменим киповима и натстрешницама. При светлости вечерњег сунца блистао је кварц у црвеном зрнастом камену пешчару зграде, и сенке потпорних arkada падале су преко прозора горње лађе, коридора и кратких, попречних кровова, непрекидане од свих профила жљсбова, четврт и полу перваза свих архитектурних делова. Обоје су осећали ово следовање сенки у такту, као равномерну промену између топлоте и хладовине док су опрезно и ногу пред ногу ишли каменим серпентинама.

„Али ја не бих волео да се оженим!“ рече Готфрид.

„Да, и онда...“

„Видите, госпођо“, рече Готфрид живо застајући у светлом простору између двеју фијала, „оно што мени треба, то је пре мајка, а не жена. Рећи ћу вам сасвим отворено: једно створење које не тражи ништа од мене, које је само ту ради мене: жена од

мене захтева. Мајка, која само на то мисли, како ћу ја да будем најбоље збринут, која ми помаже у те-гобним потребама свакидашњег живота и која је задовољна мојом захвалношћу. Жена није тим задовољна. Зар не, ја мислим сасвим себично. Мислим једино на себе. Али зар немам права на то? Кад човек има толико пред собом као ја, тада нема времена да мисли на друге. Мени не треба жена. Наравно, овда онда, потребна ми је. Али то прође. Ја не могу да јурим, али зато ми дозволите да кажем“ — он додирну лако њену опуштену руку: „мени је милија госпођа архитекте од његове кћери“.

„Њено се лице зарумене, и, она извуче руку из његове и рече брзо: „Јеси ли разгледао нашу катедралу? Хоћеш ли да ми кажеш своје утиске, Готфриде?“

„Радо! Врло радо!“ узвикну он. „То је дивна грађевина. Али како ме је госпођа овде нашла?“

„Знала сам да после свршеног посла идеш у катедралу. Вратар ми је рекао“. Она је стојала упола окренута и цепала једно пауково платно. Он се насмеши задовољно и рече: „Онда, хајдете, госпођо“. Он је опет ухвати за руку, и она је не истрже.

Чавке су гакале из својих гнезда у хиљадама ниша, удубљења и рупа на згради. У смелом лету и сурвавању кружиле су око ове камене шуме која се дизала у небо прекривена фијалама и хиљадама испупчења. Сенке њиховог лета клизиле су фантастично преко овог каменог света, повећавајући се, смањујући се, ломећи се. Једна змија бежала је по каменој плочи. Измилела је из неке рупе да загреје своју хладну крв на позном сунцу. Бог би знао како је доспела на ову висину! Раширена сенка неке птице грабљивице лежала је непокретно на ширини једне аркаде. Одједном пискаво крештање — кобац је сунуо доле, чуло се како звоне ударци врха кљуна у камен и одлетео носећи змију која се увијала

у његовим канџама. Стари високи прозори, гледани споља, изгледали су црни, стојали су у оловним рамовима као тупе очи, угнути унутра услед притиска ветра. Достојанствена сива балега многих птичјих генерација преплавила је црвену уметничку камену планину. После подне падала је кратка и јака киша, камење је у хладу било још мокро и пушило се — и цела зграда као каква покисла тропска шума била је обавијена топлим велом паре. У оловним олуцима шумела је још последња вода од кише која се била накупила у крововима главне лађе; у отвореним, каменим жљебовима на косинама аркада текла је жуборећи доле, а фантастични одводници сипали су је из ђаволских или животињских глава, или чак дрско и непристојно из голих задњица, као светле дијаманте на вечерњем сунцу. Чавке су брбљале без престанка.

„Зар вас, госпођо, архитекта није овамо водио и све вам објаснио? Он свакако то боље разуме од мене“.

„Зашто говориш о архитекти, Готфриде? Остави га на миру!“

Стаза је скретала под правим углом око попречног крака јужне лађе и пружала се све до хора где је престајала. Хор није саобраћао на доле и није био окружен капелама и стога горе није ни имао аркаде, већ су прости степеничасти потпорни стубови одводили притисак сводова у земљу.

Застали су тамо где се завршавала стаза. Госпођа Берта додирну Готфридово раме. „Не љути се“, молила је она.

„Не“, рече он весело и затресе својом плавом косом. Он се ослони на камену ограду и стави леву ногу на аркаду и узвикну: „Како је прост и отмен овај хор! А његови су прозори највећи и најлепши у целој Европи. Високи су четрдесет метара, торањ сеоске цркве могао би да прође, а да петао не за-

качи, а дуги готски лукови утврђени су попречно само са неколико гвоздених шипака. Некадашњи грађевинар хора био је смела глава. Кад југозападни ветар дува на огромне стаклене површине, хор има да сноси веома велики притисак“.

„Остави хор“, рече она узнемирено.

Они су корачали горе доле кроз ову вештачку шуму. Готфрид је говорио: „Данас изјутра, између три и четири, када је у вароши било потпуно мирно, а ја лежао будан — мало суморан, признајем, јер је требало да вас напустим — учинио сам једно чудновато откриће. У мирном јутарњем часу између три и четири, мора да је дух много што шта важно открио. Морамо да схватимо јединицу помоћу које можемо да разумемо све што је сложено, јединицу која се садржи у свему и која све садржи. Ја сам већ одавно разбијао главу о унутрашњем разлогу, од кога полазимо и меримо простор и време. Човек мери све ствари из себе, он је осветљени средњи део једне бескрајне линије, која на једној страни води у бесконачно велико, на другој у бесконачно мало. Колико далеко, ниједан људски створ не може да каже. Ми можемо да видимо само по један извесан део те бескрајне линије, на обема странама она се губи у ноћи. Кажу да је наш метар природна јединица мере, јер је у свако доба измерљиви део земаљског круга. Али човек је јединица мере. Што је веће од њега то је велико, што је мање, то је мало. Требало би једну просечну висину човека узети као јединично мерило. Исто тако је и са часом. Дан је произвољно подељен на толико и толико часова, минута и секунда. Те ноћи чуо сам како моје срце куца равномерно и мирно; тада прође кроз мене: откуцај срца је јединица мере! Природна секунда. „Брзо“ је кретање које је брже, „полако“ које је лакше од нашег срца. Зар то није тачно, госпођо?“

„То је сасвим чудновато...“

„И како природно, требало је рећи. Јер ми осећамо време у нама. Имамо чак и часовник у себи. Зашто га правимо са вештачком мером времена? Са природним сатом нашег пулса, морао би да се слаже и вештачки у нашем џепу; секунда би била нешто краћа од оне која је сад уобичајена. У музици, где човек као нигде иначе, изражава своје најинтимније биће, ту одређује унутрашњи сат, можда несвесно за оног који слуша, време, такт. Катедрала је саграђена, као какво музичко дело. Њена јединица је унутрашња. Грађевинари нису мерили вештачким метром. Хајдете, уђимо унутра, тамо ћемо то још боље доживети“.

Кроз једна врата у куту они уђоше у један кружни ходник који је водио дуж великих прозора, али залазно и у унутрашњост зграде у трифорниум.

Кад су се ту зауставили, показа Готфрид доле на камени свет катедрале. „Погледајте растојање четири главна стуба у квадратури, тамо где се секу уздужна и попречна лађа. Та извесна мера растојања, по осећању, које је један унутрашњи тајанствени глас дошануо неимару, то је јединица, метар. Из те мере развијају се остале које ви можете да видите у великом и малом. Ширина лађе садржи се трипут у висини, а висина трипут у дужини. Зар то није дивно! Тај такт несвесно изводи осећање у великом, у бесконачном. У ситним деловима архитектуре дели се та јединица на најмање. Те се мере не виде, али оне лебде у посматрачу са основним бројевима два и три. О, да дивног реда! Овај уметнички свет много је надмашио природни. У природном свету често се мисли: ово мора да буде веће а ово мање. Овде је све онолико велико и онолико мало, колико мора да буде. Штета што је ваш муж заградио хор, иначе бисте могли да видите још лепшу и богатију бројну хармонију. У Елизабетиној цркви у Марбургу, на пример, основно мерило даје

једна од побочних површина хора, која се тространо издваја из осмоугаоника. Зграда је дуга толико и толико метара — како је то глупо! Она мора да буде дуга толико и толико својих сопствених јединица! Све мора у себи да има свој закон. И када бисмо замислили ову зграду, подигнуту само из основних линија, без камена, па онда замислили да се она притисне на тле, ви бисте нашли на тлу један сасвим јасан, богат и прегледан цртеж. Четвороугли, троугли и кругови, осмоугаоници, лако добијени из четвороугла; шестоугаоници и петоугаоници из круга. Све је, са свима линијама и облицима, обухваћено у основној фигури. Уметност је средство човека, да, после Бога, створи свет и човек превазилази Бога у мисаоном поретку. Сад пак долази највеће, најлепше, госпођо! Јер, то један, та јединица, коју смо нашли и са пуно смисла одвојили, то је баш та снага, то недокучиво нешто, почетак и крај свих бројева и хармонија, који садржи све остале бројеве, а сама ипак није број. Можемо да потчинимо два, три и с њима све остале бројеве, али је ово једна тајна. Оно је тај број. Оно није ни крива ни права линија, обухвата и једну и другу заједно, сачињава обоје, не потиче ни из каквог другог броја, оно је ту, оно је све, оно је — Бог! Јер Бог је јединица, јединица је без почетка и без краја. Како да то симболички претставимо? Може ли то да претстави каменорезац? Он то претставља у сваком тренутку. Он сваког тренутка употребљава помоћно средство за то — то је шестар. Шестаром он претставља круг. У кругу снага, чврстина, истрајна тежња стално се враћају саме у себе и у исти мах су на свима тачкама свога бића. Круг, у исти мах ознака за један и за бесконачно, символ је Бога. Символ за човека је ограничена фигура: троугао, четвороугао, многоугаоник. Ја сам себи као знак заната изабрао равнострани троугао с описа-

ним кругом. То значи да желим да се у бесконачном равномерно развијем до својих граница и угловима свог бића да почивам у бесконачном, на Богу и у Богу. То је моја вера! Да тражим ону дивну јединицу, која је Бог. Коју је неимар у овој каменој кући тако величанствено претставио. Људи називају цркву Божјом кућом, а, глупаци једни, не знају како је тачно то што кажу. Јер Бог не станује у њој на неки телесни начин, она је Божје тело, она је сам Бог. Као што је Бог и све што човек начини смишљено и са чистим срцем“.

Он заћута. Госпођа Берта је посматрала његово одушевљено лице. „Сиромас мали, ознојио се говорећи“, рече она и превуче му руком преко влажног чела. Затим је гледала у сумрак цркве, који је већ прелазно у ноћ и раскривене загонетке, отпечаћена чуда говорила су и певала око ње, чинило јој се да толике хиљаде камених плоча лебде и круже и заједно јуре у једном огромном водопаду камења као хармонични таласи тонова и да је запљускују као небесни концерт. „Доста!“ узвикну она одједном и похита са галерије низ завојне степенице да изиђе из катедрале.

Када је госпођа Берта дошла кући по ноћи, која се спуштала и дивном сјају вечерњаче, стојао је архитекта на вратима! „Носиш ли меморандум?“ упита он жудно.

„Не“, рече она збуњено. „Нисам ни мислила на меморандум“.

„Па где си била?“

„У катедрали. И Готфрид је био“.

„Знам то“.

„Па шта?“

„О чему другом си онда разговарала кад ниси о рукопису?“ испитивао је он.

„Говорио је о катедрали“.

„Је ли то нешто озбиљно? Да ли је имало смисла? Или је блудео по облацима?“

„Тако нешто никада нисам чула од тебе. Ако си и знао, никада се ниси потрудио да објасниш својој жени“.

„Прибави тај рукопис!“ прекиде он свађу. У разговору били су ушли у собу. „Све друго ми је свеједно. Али га прибави ускоро. Само ти га можеш прибавити. Отиди сутра опет к њему. Изгледа да му се допадаш“, смејао се он. „Зашто да му се не допаднеш? Ти си још лепа жена...“

Њено лице поцрвени. Љутина јој загуши срце. Чинило јој се као да је јасна муња синнула кроз мрак у соби и оцртала дубок понор између ње и њеног мужа. „Добро“, рече она, „добићеш меморандум“. И оста нејасно да ли је ово било обећање или претња.

Нико из породице није дошао на вечеру. Грађевинар је отишао с фењером у катедралу, Гизела се није појављивала. Клара, стара служавка, успремиле је око поноћи нетакнут сто, вртећи главом и крстећи се непрестано. „Шта је то с господом?“ шаптала је она. „И баш данас када је требало да се поједе хладна пловка. Поквариће се на овој врућини. Ја сам то рекла и госпођи! А они се свађају! Исусе, хладна пловка!...“ И опет се прекрсти.

Када се попела у своју собицу на тавану, затече госпођу где стоји у мраку у соби за оставу. „Исусе, Марија, ала сте ме уплашили, госпођо! Шта вам је? А пловка ће се покварити...“

„Иди да спаваш, Клара!“

Клара послуша без приговора. У својој соби читала је на коленима светој мајци Ани низ молитава за мир у кући.

Госпођа Берта је осећала као да мора да се за-
вуче у највећу помрчину.

После поноћи сиђе у Гизелину собу. Њен се
муж још није био вратио, али она није хтела да
оде у брачну спаваћу собу. Месец је сијао и Гизела
је дубоко јечала у сну. Она је била одвила пунђу,
али није расплела плетенице. Оне су падале низ
њене образе на мишице и онако дебеле и тешке из-
гледале су као два детета у њеном наручју. Кроз
прозоре хора могла је госпођа Берта да види му-
жељев фењер, како се непрестано креће горе и
доле. Као да тражи нешто што је изгубио. Месец
је јурio између белих и плавих облачића, као да
тражи нешто што се изгубило у васиони. Гизелине
руке лутале су по покривачу, као да и оне нешто
траже. И у души госпође Берте била се појавила
нека снага, која је тражила, тражила. Шта је тра-
жила? Да ли је тражила само спокојство и мир, што
је тражила и Кларина молитва од свете матере Ане,
или је та снага тражила нешто више? Да ли је та
снага тражила нешто што је вредело одмах наћи,
јер би иначе било нсувише доцкан за живот ове
жене. Једну тајну одају у њеној души, у коју Берта
никада није ступила и у којој је, то је јасно осећала,
блистало хиљадама драгоцености? Њу затворену
бравом, која се никаквом снагом није могла отво-
рити и чији кључ код жене обично има само један
човек? Један човек и жена су као кључ и брава.
Природа ствара кључ, а ствара и браву; затим обоје
баца у свет и оставља случају или неком непозна-
том закону да се кључ и брава заједно нађу. Јер се
одговарајући предмет не може силом наћи. Али је
архитект мислио: Ко тражи, тај и нађе. Ако тражим
целу ноћ, можда ћу наћи загонетку. Можда ће ми
изненада синнути. Ноћ, када је сасвим тиха, повољ-
нија је за изналажење од шумног дана. Можда ћу
јевтиније доћи до те тајне, него ли другим путем.

Он се као Јаков рвао с анђелом и рекао: „Не пуштам те“. Али се од анђела не може ништа силом отети, њега савлађује само онај, коме он допусти да га савлада, а кад он благослови, то онда није победа борца, већ милост анђела.

Гизела је гласно јечала у сну. Она испружи руке као да се брани. Ударала је дебелим плетеницама неког невидљивог непријатеља. Мати реши да је ослободи њеног сна и пробуди је.

„Ах, ти си то“, рече Гизела, приљубивши се уз мајку, која је седела на ивници постеље.

„Шта си сањала, Гизела?“

„Готфрида!“

„Гле, Готфрида! Како си сањала Готфрида?“

„Ах, мајко!“ узвикну Гизела и сакри се на груди госпође Берте.

„Како ти се свиђа Готфрид?“ упита мајка.

„Ја га се бојим“, рече Гизела.

Мајка је поглади по плавој коси и упита: „Шта си сањала о Готфриду?“

Гизела седе у постељи и поче да прича: „Сањала сам да је он огроман слон. Стојао је с ногама дебљим од стубова у катедрали изнад целе саборне цркве, попречно преко цркве. Дугим слоновим зубима бушио је нашу кућу и извукао прво тебе. Али ти није учинио никакво зло, већ те је сурлом положио преко зуба, те си лежала као на двама белим рукама. Онда је једном ногом разбио један прозор на хору и увукао сурлу у хор, која је лагано дувајући и њушкајући претраживала скеле. Шта ли он тражи у хору? мислила сам ја. Шта тражи? Тада слон извуче сурлу, а на њој је висно отац, држан као шаком оним палцем, ти знаш, што га слон има на врху сурле. Звер га подиже високо преко главе и баци у ваздух. Одлетео је високо изнад слемена торњева. Непрестано га је бацао. И увек хватао. Кад се слон уморио од ове одвратне игре, натакао

је оца на једну фијалу. Отац је пак скинуо шешпир и викао: ура, док се тамо горе весело као ветроказ окретао на врху фијале. Слон га је гледао и изгледало је да није љут. Имао је Готфридове плаве очи и место ушију Готфридову плаву косу. Ја сам стојала овде на прозору, а када ме је слон угледао, извукао ме је сурлом и ставио право себи у уста. Тада си ме пробудила“.

„Чудновато“, рече мајка, „чудновато. Да се човек насмеје....“

„Грозно“, рече Гизела дрхтећи и завуче се под покривач.

Врата се на кући отворише и по тромим корацима архитекте који је ишао у собу за спавање, могло се познати да није ништа нашао.

„Допушташ, да спавам код тебе, Гизела?“

„Да, ходи, мајко!“

Гизела се помаче у страну. Госпођа Берта, лежећи полуобучена на постељи, могла је преко Гизеле да види кроз прозор катедралу, обасјану месечином по целој ширини. Њено црвено камење било је црно у ноћи. Чак и они предмети који су близу један другом, на благој су месечини различно осветљени изгледали да стоје далеко један од другог. Око које мери том мером помиче оно што је блиско далеко у простор и све постаје необично велико. Прозори су били затворени циновским сјајним сребрним плочама, поред којих су сенке украса, аркада и фијала изгледале као плаве стакласте површине. У њеном уморном духу катедрала је добијала источњачки фантастичан изглед, улица под сенком између њихове куће и катедрале изгледала јој је као нека река, којом се ваљају црни таласи. Она сама стојала је на овој обали тог ноћног Еуфрата, а преко се уздизао огроман вавилонски двор краља Небукад-незара, са светлим сребрним плочама и фасадама од плавог емаља. На великој тераси првог спрата

нагао се краљ над ограду, ставио леву ногу на готски лук аркаде. Скинуо је круну с главе и махао њом и викао: „Лепо је то што ми госпођа Берта долази у походе! Та ходи овамо, госпођа Берто!“ Пошто је она још оклевала на обали, Венера стави пред њу бисерну шкољку опточену црвеном кадивом. Она уђе у овај божански чун, а голуби су нечујно вукли на сребрним месечевим нитима шкољку преко мрачне реке. Преко су водиле једне велике степенице са безбројним праговима и када је изишла из шкољке и хтела да стане на први праг, спусти се према њој један циновски ћилим, који је управо допирао до ивице њених ногу. На огради оживеше готски камени анђели и почеше да лете горе доле по степеницама хладећи пријатно својим крилима, тако да Берта не осети врућину приликом пењања, иако се пела читаво пола сата. На највишем прагу, пред једном дивном сјајном двораном са златним отвореним вратима стојао је краљ Небукадnezар. Имао је Готфридове црте лица. Пољубио јој је обе руке и рекао: „Добро дошли! Добро дошли, госпођо!“ Затим притисну десном руком главу једне фонтане; чу се „пап!“ и из њене задњице испаде у леву руку краљеву један дијамант велики као гушчје јаје. Краљ јој као гостински дар предаде тај дијамант који је блистао свима бојама и сипао диван сјај из хиљаде углачаних површина. Један анђелак искова зачас на сребрном наковњу златан ланац, учврсти њим дијамант и краљ јој га обеси око врата. Она се стидела што нема ништа чиме би му узвратила поклон; тада јој дође мисао да задигне горњу сукњу и гле, догоди се чудо с ружама. Њено крило било је пуно ружа. Због овога, краљ је био врло срећан, он нареди анђелима да узму руже и да их метну у воду и ставе на сто. Јер Готфрид и она бежу ушли у бескрајну дворану, коју је дивно осветљавало безбројно јато звезда и сребрни месечев ко-

лут. Прво је краљ Готфрид позва да вечера. „Додуше, данас имамо само хладну пловку“, рече он, „она мора да се поједе; али ћемо имати лепе слаткише“. И онда су дошли слаткиши; златна чинија пуна румених переца, које су претстављале бројеве. Краљ намигну весело и са великим апетитом поче да грицка бројке переца. А пред њу гомилао је непрестано переце, тако да их више није могла јести, све саме двојке и тројке. Тада он пљесну у дланове, а унутра улете њен муж, као грбави кепец, носећи у једној огромној бисерној шкољци све саме јединице. Она не осети ни мало сажаљења према овој наказној ругоби. Тада јој се одједном учини да краљ није ни Небукаднезар ни Готфрид, већ сам драги Бог. Он је рекао: „Јединица сам ја, сам Бог“. И она узе једну јединицу побожно и с држањем као кад се на Божијој служби причешћује телом Господњим. Тада рече драги Бог: „Ако сам ја јединица, шта је онда нула?“ Он посегну руком испод стола, тле се отвори, подиже се дим и Бог извади једну лепо испечену, али нагорелу нулу. „Размисли добро, Берта. Хоћу да видим јеси ли паметна“. А Берта је размисљала; затим рече: „Када си ти, драги Боже, јединица, онда је нула ђаво“. Драги Бог је био толико задовољан одговором, да се гласно смејао и једном руком ударао у колено, а другом по столу. Тада се затресе цео небесни град, звезде падоше са звекетом с таванице, а месец се разби.

Госпођа Берта се пробуди и загледа се у нов дан који је свитао.

У тренутку кад је госпођа Берта сањала небески земљотрес, залупила је Клара, уморна што је доцкан легла и због дуге молитве, срдито врата за пекарским момком, који је у саму зору био донео пецнво.

И архитекта је заспао одмах, преморен због дугог пентрања по хору. Сањао је да се рве с анђе-

лом Јаковљевим. Анђео је имао Готфридове црте лица и изгледао је врло пријатан и доброћудан. Његова плава коса завршавала се Гизелиним плетеницама. Тим плетеницама он је везао архитекту као дете у повоју, и уз шум крила носио га горе и доле до стубова хора. „Зар не, ти хоћеш да ми покажеш тајну?“ молио је архитекта, нашта анђео одговори: „Наравно“. Тада глава архитекте сину као фењер и сви саставци и пукотине јасно се при светлости показаше из ноћи. Потпорне аркаде биле су већ испале читаву стопу из вертикалног положаја, а како се због тога чело архитекте обли знојем страха, опра га анђео Готфрид колоњском водом и рече: „Не бој се, ја ћу ти рећи тајну“. И онда му каза: „Недовољна стабилност хора потиче од његове склоности да падне на ову страну“. То је архитекти изгледало потпуно јасно и био је пресрећан. Од радости се упола пробудио и мислио је: Да ли да запишем то што је анђео казао? Али није потребно, запамтићу, то је сасвим јасно. Господе, хвала ти што је сад спасена катедрала и њен архитекта.

Али када се изјутра пробудио на лупу врата и када се освестио, приметио је да је плод сна био ништаван. А Готфрид? Шта је Готфрид сањао те ноћи лудих снова? Сањао је да спава код Краљице Лујзе. Спавао је код ње, не као муж, већ као син, као њен сасвим мали син који тражи дојку. И док је гушећи се сисао слатко млеко, цртао је својим дебелим палцем план на белним мајчиним грудима, план Елизабетине цркве у Марбургу.

Увече се госпођа Берта, пребацивши шал преко леђа, опет попела у катедралу и затекла Готфрида у галерији која је изнутра водила изнад лежишта главних аркада испод великих прозора. Био је пун са-

њарија и одушевљења и узвикну одмах, тако рећи истим дахом, као да између јуче и данас није било никаквог прекида. „Видите, госпођо, како је дивно прожета мишљу та незграпна маса! Све је чист дух. Како су јасне мисли! Како нам поштено показује сва средства! Провидност и чистота ове слике мора да разбистри оно што је мутно у души гледаоца“.

Опијен својим сопственим речима прилазио је квадратури. Тамо се издвајао из галерије у простор један леп балкон. Госпођа Берта пошла је полако за Готфридом дивећи се како ови људи могу тако искрено да се одушеве и затекла га је нагнутог над ограду како замишљено гледа у дубину. „Како све лебди у овој маси!“ узвикну он. „Зар није дивно што је таваница једина ограничена зидна маса, док су све остале, сви усправни зидови, тако испрекидани и несразмерни да је само од њих остало оно што је безусловно нужно? Лебдећи зид? Камење које изгледа као да има крила? А чудо се једино састоји у доследној примени лукова од клинастог камења. Ценим да је тежина свода хиљаду тона. Двадесет потпорних лукова хватају споља снажан потисак у страну и спроводе га доле у мајку земљу“.

„Пошто опет говориш о своду, Готфриде“, поче она замишљено.. али он је прекиде. „Знам шта хоћете да кажете, госпођо. Не дам меморандум архитек-ти. То сам чврсто решио, не говоримо више о томе“.

Вечерње сунце продирало је у широкој бујици зракова са југозапада кроз шарена стакла високих прозора на јужној страни и камено корито зграде било је преплављено светлошћу и бојама. Био је ту одблесак свих драгих каменова, златних топаза, плавих тиркиза, црвених рубина, љубичастих аметиста и зелених кризофраза. Сlike цвећа, животиња, биљака, људских фигура и створова из бајке указивале су се из тих шарених стаклених тепиха и оно што је у време постанка можда било дречећи светло,

то су столећа ублажила и избледела. Једна змија боје топаза била је склупчана на као море плавој основици — један жут крин стојао је на љубичастој, тако дирљивог и слатког тона да се очарано око влажило — један гуштер је готово с уживањем излагао леђа покривена крљуштима од зеленог смарагда, као да се сунча на светлости, док је изгледало да мехур боје аметиста на његовим меким бочковима брзо дише, — плочице чврстог оклопа једне корњаче светлцуале су неодређено између зелене и златне боје у продорној светлости, а очице животиње биле су две ватрено црвене капљице рубина. Камени готски лукови, црна мрежа линија оловних оквира и танке шипке заштитнице од буре, које не дају окнима да се угну, попречно увучене између камених стубића, стојале су црне на светлости као скромна и поуздана потпора ове шарене дивоте. Жичана мрежа која је споља штитила прозоре од небесних птица лежала је иза стакленог простора као танак облак који ублажава светлост. Осам блаженстава била су симболичним фигурама и латинским изрекама претстављена у средњим пољима прозора и од њих су се четири наспрамна јасно видела: Блажени, милосрдни. Блажени, мирољубиви. Блажени, који су гладни и жедни правде. Блажени, које прогањају правде ради.

Ово гореће чудо гасило се постепено, јер је сунце залазило за југозападни торањ катедрале у правцу запада. Обоје су ћутали, чекали и ослушкивали духовним очима шумну музику корала једног натчулног концерта камења. Таласи крви разносили су блаженство од срца до најудаљенијих крвних судова. Тада проби сунце кроз велики округли у облику руже прозор на западној страни катедрале. Опет запламтеше све буктиње боја, сва чуда, све тајне. Светлост је продирала као јуриш купаља иске оклопљене фаланге, контуре прозорских лукова нестадо-

ше у шареном таласу као паоци точка који се окреће лудом брзином. Светлосни вртлог начини се у простору. Обојима се одједном учини као да се шарено округло окно нагло зауставило, паоци су били непокретни, а у средишту осовине отвори се једно велико око — џиновско око. Прастари свети троугао са Божјим оком у средини био је такође осветљен од сунца. И џиновско једно око, Божје око, Воданово око пробијало је погледом њихове груди, док се на смиренем прозору указивала јата крилатих анђеоских главица, читав облак веселих анђеоских главица. Чврсто, укочено гледало је Божје једно око ова два људска створа. Изгледало је као да испитује сваки кут у њиховим грудима, да отвара одаје срца и продире у дубину душе.

Ведрогу ума и у чистоти правога одушевљења издржао је Готфрид непомућена ока Божји поглед — Берта је оборила очи.

Постепено се замрачи, нестале сунца и прозори избледеше. Мрак се подиже величанствено из кутава и чинило се да хоће као снажни Атлас да одмени стубове уморне дневном службом и да прими свод на своја широка рамена. У ноћи и тишини претварало се све видно у аветињско, а оно што је нејасно у страшно. Језа је милела из црних побочних ходника, а помрчина се лагано спуштала са камених таваница вештачких пећина. Одједном мушки гласови прекинуше камено ћутање. У северном краку крста, који је сад био хор за духовнике катедрале и у коме су се налазиле столице капитола, певали су каноници латинско вечерње. Солисте и хор, апостоли, мушки и дечји гласови, припев и рефрен, причање у високом тенору светих откровења и мелодично извијање химни, све се то низало једно за другим са пуно смисла и реда, у томе је било толико од плана и изграђивања, мере и лепоте, да је певање у архитектонском свету камена постајало архитектура тонова,

архитектура за ухо у архитектури за око, напуштеној од светлости. Нешто огромно мушко приказивало се чулима.

„Погледајте у дубину“, шапутао је Готфрид нагињући се. „Не види се дно. Пред нама се отворио понор, бездан. И гледајте како се из тамне бесконачности поносито и право уздижу стубови са својим профилима и тек у лишћем увенчаним главама постају свесни да морају да попусте и да се као траке нагну у благом луку једни према другима. Јер на крају све се земаљско употпуњује у потчињавању, у љубави“.

„У прегоревању самог себе“, рече госпођа Берта. „Мој муж не зна за пожртвовање, а ни ти, Готфриде“.

„Зар опет почињете, госпођо?“

„Почињаћу непрестано. Видиш, сва та чуда створио је један човек, дух једног човека наредио је да се створе. Без вољног потчињавања једноме, без слагања са њим, још толико вредних помоћника не би ништа урадили. Како су то била срећна времена када је сваки радо давао свој дух, своју вештину и своје идеје ономе који је руководио изградњом! А ти хоћеш да себично задржиш за себе твој помало необичан дух. И још се хвалиш чистим духом“.

„Који је човек чисти дух?“ прекиде Готфрид. И ви нисте то, госпођо, јер мислите на мужа и породицу, а не на катедралу“.

„Хајде, да идемо“, рече она.

Враћали су се нерасположени ноћном галеријом идући једно за другим. Када су пак отворили ниска дрвена врата у кути који чине лађа и северозападни торањ и изишли на кров бочне лађе, напољу је био сутон, скоро још дан. Готфрид заста и показа на једну мушку главу у једном углу извајану у облику консоле. Мршаве црте биле су оштро усечене, нос шиљат, глава ћелава. „То је готски грађевинар“, ре-

че он. „Како је себе скромно извајао у куту. Све је ово сам створио у глави, а лик те главе поставио да буде само консола! Прећутао је и своје име, али видите ову латинску реченицу на излоканом постаменту: *Ultra posse nemo obligatur*. Нико није обавезан више да уради, него што може — остало ми је нешто латинског од мог ујака сеоског свештеника. Како је то скромно! Више он није могао. О ти велики, безимени! Зар збиља ниси могао више? Стиди се! А ми мали једва можемо да разумемо оно што си ти могао. Нико није обавезан више да уради, него што може“, рече замишљено Готфрид, „али нико“, рече он гледајући у госпођу Берту, „нико не сме ни да изгледа да може, оно што не може. Не моћи, то није срамота, али штети изгледати да можеш, то је глупо и смешно“.

Она га је разумела. Пришла је огради, која је стојала на венцу бочне лађе и посматрала је доле варош.

„Тамо доле је наша некадашња кућа, камена“, рече она.

„Знам сада и то зашто је њу архитекта напустио и уселио се у дрвену бараку преко пута“, рече Готфрид с лаким потсмехом. Да би прекинула, напусти госпођа Берта ограду и пође стазом између кровова који су се сучељавали. Готфрид је ишао за њом. На овој страни која је била у заветрини, те је коси млазеви кише са неба нису могли да перу, биле су површине и фигуре покривене зеленом маховином, која је давала суморан тон овој иначе светлој као дан и црвеној као сунце згради. Испред позних посетилаца излетале су крештећи ласте из својих гнезда.

Госпођа Берта показа сплет аркада изнад своје главе: „Зашто су двоструке ове аркаде изнад нас?“ Готфрид одговори одмах пун ревности. „Ето, доње носе тежину свода, а горње осигуравају кров. Сва-

како не лаки дрвени кров, као што овде стоји. Дас нас бисмо могли да избацимо горње аркаде, зграда се не би срушила. Али за време буре! Са колико хиљада тона притискује ветар огромну површину крова! Горње аркаде су осигурачи од олује“.

„Готфриде“, рече она жестоко и положи му руке на рамена, „ако се због твоје упорности сруши хор? Можеш ли то да оправдаш?“

„Ако ви мислите само на катедралу, само на катедралу, онда вам могу рећи шта се мора догодити с хором“.

Она га је држала за рамена и гледала му је с напрегнутом пажњом у лице.

„Дошао сам до уверења, госпођо — немојте ми замерити — да је конзерватор обична незналица. Нико није обавезан више да уради, него што може, али он хоће да створи изглед да може више. Он мора да иде из катедрале! Он је несрећа за катедралу! Ако ми обећате да му нећете саопштити, онда ћу вам рећи моје мишљење о хору“.

Она је ћутала и гледала у страну. Он покуша да се ослободи ње и рече мало потсмешљивим тоном: „Видите, вама није стало само до хора“.

„Добро“, рече она одлучно. „Реци! Обећавам ти то што тражиш“.

„Онда могу. Имам вашу реч. А са хором је овако: хор мора да има котву у облику прстена, то је тачно видео и сам ваш муж. Прстен мора чврсто да обухвата целину и да је везује у блок са високом црквом, овако као што ја сад вас обухватам“. Он загрли чврсто жену занесен да што боље претстави речима и топлина из њеног тела прелазила је у његово. Уплашен тим он је пусти. А и она је била уплашена и повукла руке с његових рамена. Он приђе цинком покривеним размаком између два мала крова до готског лука и стаде десном ногом на њега.

Она се прибра, пође за њим, стаде поред њега и рече мирно:

„Настави“.

Он отпоче, не гледајући у њу већ у море разноликих варошких кровова на које је падао сумрак. „Без тог сидра у облику прстена ни стари грађевинар није могао да изиђе на крај с хором. Он га је ставио у зидове док их је зидао. Гвоздене пречаге пролазе кроз прозоре. Оне изгледају да су само шипке за учвршћивање прозорских лукова. Доцније неразумевање их је приликом обнављања лукова одвојило од прстена. После тога почели су зидови да се нагињу. Све остало можете и сами да замислите. Ваш муж, уосталом и његови претходници, није веровао да је стари грађевинар био толико смео да полуге прстена спроведе попречно кроз прозоре“.

„Дакле, то је то?“ узвикну она задивљено.

„Је ли вам то јасно?“

„Да, врло јасно. Тако је просто“.

„Зар нисам рекао вашем мужу да је то сасвим просто? Ништа простије од тога!“

„Откуд ти то знаш?“

„Па... не знам... дошла ми је мисао да се прозорске шипке могу продужавати у зиду. Онда сам узео један шиљат чекић, обио зид и нашао потврду. Онда сам дошао на ту идеју“.

„Да, дошао си на ту идеју“, рече она дубоко замишљено и посматрајући га са стране.

„Да, дошао сам на ту идеју“, рече он механички и погледа у помрчину.

„Да ли то стоји све у твом спису?“

„Да. И како се по мом мишљењу може спречити даље помицање зидова. Сада носим дан и ноћ тај рукопис на грудима. Ту је сигуран. Не знам да ли би био негде на другом месту. Ево га“. Он извуче свеску из џепа на грудима, отвори је и рече: „Ево, читајте, госпођо“.

„Тамно је“.

Он прочита: Следбенику конзерватора Готшалка...

„Мислиш ли тим — на себе?“

„Како бих могао да мислим на то, госпођо!“ узвикну он. „Предаћу га одмах у руке новом конзерватору, кад стари оде“.

„Хајде, ноћ је“.

„Дајте ми још једном руку“, рече Готфрид. „Знате ли шта сте обећали?“

Она му пружи руку и погледа га чврсто. „Одржаћу своје обећање“.

Дођоше до малог торња са степеницама. На завојним степеницама је било сасвим мрачно. Он је из предострожности ухвати за мишицу и пипајући и сам опрезно поче да силази.

„Јеси ли донела спис?“

„Нисам“.

„Дуго си остала. Имала си времена...“

„Неће да да. Носи га на грудима“.

„Не да га? Носи га на грудима? Ха! Уосталом ту ничег и нема. Све је то превара. Не зна ни он. Нашао сам једну рупу, коју је начинио у зиду да тражи“.

„Није превара. Ја знам шта је унутра“.

„Ти знаш шта је унутра? Онда реци!“ наваљивао је он. „Реци брзо! Свакако си нешто запамтила. Ја ћу остало повезати“.

„Морала сам му дати реч да ћу ћутати“.

„Дала си? И... и... унутра је спас?“

„Да. Ништа више не могу да ти кажем. Добру ноћ“.

Идућег јутра после доручка, за време кога нико није говорио, узе архитекта Готшалк Гизелу за руку

и рече: „Гизела, с ким си? Са својом мајком или са својим оцем?“

„Ипак ми постављаш то питање?“

„Прекјуче сам ти рекао да може доћи време када ћеш морати да бираш између нас. Дошло је. Твоја мајка је у савезу с Готфридом против твог оца“.

„Готшалк!“

„...против твог оца! Готфрид има један спис о радовима за обнову цркве. Морам га добити, па ма по коју цену“.

„Од њега га нећеш добити!“ добаци мајка.

„Говорн с њим, Гизела“, наваљивао је отац. Покушај да га наговориш. Буди љубазна према њему. Не можеш да одеш у бараку за време ручка, а ни у цркву, где се он увече налази. Али сам удесио да данас сам ради на скелама у хору. Отиди тамо, некада си се пела мердевинама. Али се држи чврсто и немој да обучеш дугу сукњу. Исто тако не гледај нипошто доле“.

„Гизела, ти ћеш пасти!“ узвикну мајка обузета страхом.

„Урадићу што желиш, оче“, рече Гизела гледајући непријатељски мајку. „Нећу пасти“.

„Ти си ваљана кћи. Други помоћници радиће сви доле у хору. Прави се као да мене горе тражиш. А ако они кажу да нисам горе, немој им поверовати и попни се... А, када будеш горе, Гизела, немој бити глупа! Разумеш ли ме? Млади су људи понекад помало дрски према девојкама. Не буди глупа, разуми ме. Главна је ствар да добијеш рукопис“.

„Треба ли да идем одмах, оче?“ рече Гизела одлучно.

„Да, иди одмах. Најбоље је да буде брзо. И не гледај доле док се пењеш, чујеш ли?“

Гизела пође. Кад је ухватила за кваку, приђе јој брзо отац, загрли је снажно, обухвати њену главу

рукама и погледа је у очи с пуно љубави и бола, погледом којим је Аврам гледао Исака пред ломачом на брегу. После овога Гизела лагано изиђе погнуте главе.

Госпођа Берта била је сва укочена од страха и не могаде спречити своју кћер да не оде. Када је Гизела изишла попусти укоченост њених удова и језика. Она стаде пред мужа и цикну му у лице: „Ти си злочинац! Продао би жену и кћер... О, ти!“

Архитекта Готшалк погледа је хладно са висине. „Морам да добијем тај рукопис“, рече он мрачно залупивши тако вратима да се цела кућа затресе.

Готфрид који је стојао на изврнутом чабру креча испод једног дела свода и малтерисао пукотине, чији су отвори били веома озбиљни, окрете се одједном, забацивши нагло главу као срна приликом опасности, јер му се учини да га неко зове. Да није сањао? Да ли види добро? Да... да, заиста. Из отвора на скелама, онде где се завршавају последње лествице, пела се кћи архитекте. Она удари длан о длан да отресе црвену прашину која јој је, услед хватања за пречаге, покривала руке и приђе сва румена од стида. Оклевајући пређе преко пода од дасака, које су се помало угибале под њеним ногама. Готфрид скочи са чабра њој у сурет и то тако снажно, да поче да пуца и цела скела се затресе. И Гизела поче да се колеба, пошто се све љуљало, но Готфрид јој прискочи. Он је обухвати руком и узвикну: „Гизела! Ти овде? Шта ћеш овде? Твој отац није овде...“

„Тебе тражим, Готфриде“.

„Мене тражиш, Гизела? Овде горе на скелама? Како си само дошла овамо? Могла си да се сломијеш! Зашто ме ниси позвала доле? Ја се пужем по лествицама као веверица. Али ти? Глава ми још

гори, када помислим шта си урадила. Свакако уморна, а можда ти се и врти у глави. Ходи. Седи!" Он је доведе до једне пуне вреће цемента, преврну је, рашири преко ње једне новине и натера је да седне, при чему се подиже мало тамне прашине. Док је она долазила к себи, стојао је он пред њом и очи су му низ белом прашином покривени нос побожно гледале у њу. И тек сад опази да је ова слабуњава девојка бујне косе некако нарочито лепа.

„Да те нису видели момци, Гизела?"

„Не, сачекала сам док за време одмора у десет нису отишли у бараку. Тешко је за жену да се пење уз лествице..."

„Колико сам срећан што сам заборавио на одмор у десет!"

„Да, добро је..."

„Шта желиш од мене, Гизела?"

„Дај ми онај спис!" замоли она.

„Је ли те послао отац?"

Она не одговори. Гледала је у земљу. Он погледа у девојку која је седела и насмеја се. „Да си ме узгред замолила на тргу да ти дам рукопис, можда бих ти га и дао", рече он. „Али признаћеш да толики труд да га добијете, мора да ме начини упорним".

„Онда могу да сиђем", рече она предано.

„Не замери ми, Гизела. Сваки човек мора да зна шта хоће... Ја сам већ одбио твоју мајку".

„Онда идем", рече Гизела и устаде.

Њена преданост и недостатак вештине и препредености коснуше се дубоко Готфрида. „Могу ли нешто да учиним за тебе?" рече он. „Могу ли некако да те наградим за труд што си се пела? Пошто си већ овде, хајде, разгледај шта ми овде радимо".

Она је морала да слути или је знала из одломака препирке између оца и мајке, шта се отац нада да нађе у овом рукопису. У једном тренутку сину

у њеној главници мисао, да ће се Готфрид, ако она буде вешта, можда преварити и у току објашњења одати оно што је најважније у том рукопису. Она поцрвене, јер јој се чинило да он погађа њене мисли и рече:

„Не, не желим да знам. Пусти ме да сиђем“.

„Али ја те сад молим, Гизела, да останеш“.

Она подиже лагано очи и погледа право у његове сјајне зенице. „Ми нисмо пријатељи, све догод си ти очев непријатељ“, рече она.

„Не знаш колико си дражесна, Гизела?“

„Ти ниси добар, Готфриде“.

„Зар нисам добар?“ упита он збуњено. „Зашто нисам?“

„Не знам“.

„Зашто си толико неповерљива, Гизела?“

„Ти се играш с људима“.

„Не, то не чиним!“

„Чиниш, Готфриде...“

„Не, намерно!...“

„Тебе се човек боји...“

„Ја не желим да уливам страх... збиља, не... збиља, не...“

„Сујетан си“.

„Збиља? Збиља... То би било ружно!“

„Види се већ по томе колико се радујеш што сам дошла к теби“.

„Да... да... само да ли је узрок сујета?“

„Колико ћеш тек бити надмен када те други момци упитају, зашто те је тражила ћерка архитекте!“

„Фуј!“

„Дајеш такав утисак“.

„Мрзиш ли ме, Гизела?“

„Не знам“.

За то време вратили су се момци у хор и из дубине одјекивали су ударци чекића, лупа тесаног ма-

мења и шум гвозденог шестара којим су се по камену цртали облици. Неко време гледали су обоје доле. Чetrдесет метара у слободној природи није никаква висина, на улици, кад се гледа доле с таванског прозора, већ је прилична, а овде, у ограђеном простору, изгледала је огромна. Гизели поче да се врти у глави. У хору је стојала читава шума дирека повезаних један за други једном заједничком гвозденом шипком, проденутом кроз пробушене рупе и међусобно причвршћени попречним летвама. Кроз ту шуму скела водиле су лествице, свака поред једног малог прага од дасака, на коме су стојале идуће лествице. Кроз једну четвртасту рупу на поду скеле спуштао се конопац који је водио преко дизалице, причвршћене на завршном камену свода. У дирекцији ма скела одјекивали су удари чекића као куцање детлића у шуми. Из цркве је допирала пригушена песма опела, чула се звона црквењака и кроз рупе од чворова на даскама видело се треперење свећа код олтара. Рад и божја служба стапали су се у узвишену музику. *Requiescat in pace*, запевао је иза зида од дасака неки мушки глас, који се одједном издвоји. А када тамо прекопута преста опело, зачу се одоздо Готлибова песма:

А чим каменорезац постане мајстор,
онда ће бити свадба у Келну на Рајни.

„Пусти ме да идем“, рече Гизела. Али је Готфрид ухвати благо за руку и доведе је до свода.

„Погледај бар, шале ради, Гизела. Нигде то нећеш видети догод си жива. Зар не, доле човек не може ни да замисли, колико је огроман овај свод, гледан из близине? И онда ово, што нажалост само овде можеш да видиш: видиш, пукотине и бразде у деловима свода су већ искрпљене, али ребра! А, јао! та ребра. Видиш ли оне танке као длака пукотине у

крушкама? Тако се наиме зову профили који су израђени на ребрима. Ох, то изгледа озбиљно. Да се те крушке не згњече, ми смо...”

Али су Гизелине очи лутале празне и с неразумевањем по саставцима камена и само ју је позлаћени анђео на завршном камену, који је оздо изгледао тако мали, задивљавао својом величином. Она га дотаче својом белом, мршавом руком као што се то обично чини у забуну.

„Пусти ме да сиђем“, рече она.

Готфрид се журно удаљи од ње преко дасака које су се љуљале и шкрипале, дође до ивице платформе и погледа доле. „Како ти лако трчиш по даскама“, рече она идући опрезно за њим. „Зашто не направите ограду око платформе?“

„Не треба нам. Нама се не врти у глави. Навикли смо на то. Све је чврсто саграђено и сваки има поверење у скеле које је начинио други. Где би нас одвело кад бисмо све у животу проверавали?“

„Ти радиш на оној дасци где стоји чабар?“

„Зашто не?“

„Без ограде? А даска није шира од стола? И на њој висиш изнад бездана?“

Он се осмехну самопоуздано.

Њој прођоше жмарци низ кичму. „Ја бих сигурно пала“, рече она. Била се ухватила за врх лествица и спремала се да уђе у рупу из које је дошла. У том тренутку обузе је језа због дубине, заљуља се, пребледе и прошапта:

„Не могу“.

„Мораш да затвориш очи, Гизела, и врховима ногу да тражиш пречаге. Теже је спустити се, него попети се. Али сад не можеш да идеш. Сви су каменоресци у хору. Хоћеш да причекаш до одмора у подне?“

„Не, сад ми је свеједно“, рече она сетно.

Тада он стави шаку на уста и викну кроз рупу где је пролазила дизалица: „Хеј, момци! Хеј, Готлибе! На тргу је теле са две главе! Хеј... Хеј!“

„Хеј!“ викнуше каменоресци. „Чудо! Морамо да видимо!“ А како грађевинар није био у близини, напустише сви камење и полетеше напоље. Мртва тишина владала је у хору. Готфрид је вукао брзо конопца дизалице који се, гомилајући се, увијао као змија око његових ногу. Одједном се појави крај конопца с гвозденом куком, о којој је висила једна велика котарица од пружа. Готфрид је извуче на платформу. „Уђи у корпу, Гизела, ја ћу те спустити“.

Она је стојала пред њим и одједном га ухвати за руку. „Због мене... због мене... си их отпратио?“ Њене плаве очи које су га пре тако хладно посматрале, постадоше сад топле и влажне.

„Ти си ваљана девојка, Гизела. А сад брзо уђи“. Он је утера у високу корпу, нареди јој да чучне, веза уже око себе и снажно помаче корпу у отвор који је зијао. Затим одреши уже око груди и поче га испуштати рукама. Гизела га је гледала очима пуним захвалности, али корпа сиђе и њеног лица нестане — била је ишчезла.

Одједном, корпа се ваљда била спустила свега десет метара, Готфрид задржа уже и стаде вући корпу горе. Вукао је снажно, тако да је скоро седао на даске. Одједном на даскама као да поста светлије, као да свод заблиста при појави металне косе, а сад се указа и Гизелина глава, чије су га велике очи гледале упитно и са пуно страха.

„Хтео сам само да те још једном видим“, рече он и поче опет спуштати уже.

Топла румен обли њене образе. „О, ти...“ и ње опет нестане у отвору, а на даскама као да се смрче.

После неког времена — Готфрид је опет радио на својим пукотинама — чу да се враћају камено-

ресци. Крупна зрна камења пуцала су под њиховом обућом. „Стрвино“, чу се одоздо. „Готфриде, стрвино! Намагарчио си нас! Платићеш, лупежу!“ Но Готфрид се смејао да се све орило са скела, а из дубине му је одговарало Готлибово смејање.

Доле се поново подиже галама код каменорезаца. Ускоро неко викну: „Хеј, Готфриде! Хеј! Треба ти креч! У корпи је шафољ. Извуци га горе“.

Али то је био тежак шафољ! Готфрид је вукао и вукао и неколико пута просто падао на тле. Очи су се биле исколачиле и већ је био близу да напусти овај посао и да пусти корпу доле. Али љут на своју слабост и поносит, он гурну ногом сколутани крај ужета у отвор и викну стењући: „Хеј, тамо... доле! Вуците и ви!“

Одоздо почеше вући. „Шта сте... само... метли у њу, битанге!“ узвикну Готфрид вукући. Утом се корпа појави у отвору, Готфрид је изнесе, а у корпи — седео је Готлиб.

Смејући се у лице зачућеном Готфриду, он логано изиђе из корпе држећи у уздигнутој руци једну дугу златну влас женске косе, као ухваћен сунчев зрак.

„Шта је ово?“ викну он смејући се.

„Да, шта то може да буде...?“ муцао је Готфрид.

„Лако је ђаволу у риту свирати“, придиковао је Готлиб. „А где је девојачка коса, ту је и још штогод од девојке. Откуда ова коса у корпи?“

„Зар ја знам?“

Готлиб звизну.

„Шта то значи?“

„Ко кусне, тај и лизне!“

„Доста с тим твојим загонеткама, Готлибе!“

„Бадава ми окрећеш леђа. Боље признај! Ко је то био?“

„Престани, Готлибе“, рече Готфрид оштро и пође на посао.

„Ах! Аха! Разумем! Женске ствари — питање части! Разумем! Али ти си, Готфриде, ипак стрвина. Довео си женску на скелу, а нама за то време показујеш животињу са две главе“.

Готфрид му добади један поглед, који паде као камен на његову главу. Готлиб осети хитац и нађе да је боље да што пре оде. Попе се у корпу, дохвати уже, одгурну се с дасака заједно с корпом у отвор и поче сам себе да спушта полако у дубину певушећи притом усрдно:

Тада ће бити свадба у Келну на Рајни.

Зато, драга девојко, не буди ми тужна...

„У знак колико у Вас имам поверења, госпођо, молим Вас да примите од мене овај спис. Не могу да га увек собом носим. Чувајте ми га добро!“

Госпођа Берта узе ћутке свеску и стави је на своје груди. Осећала се као да на груди меће дете. Готфридово дете.

Он зна много, мислио је грађевинар. Зна исувише, о хору и о мени. О мени! Мора казати шта зна — или ћутати. Најбоље би било да сломије врат. Сасвим случајно да сломије...

Гизела је лежала у постељи, једна њена витица била јој се увила око мишице као змија око Ескулапове беле палице. „Хтео је да ме прикрије од момака!... Није хтео да ме постиди!... Поштовао ме! Није сујетан и добар је! Ох!“ Она загризе зубима белу мишицу да мајка поред ње не чује радосни усклик. И црвена пруга оста на белој кожи.

Готфрид је опет био у цркви. Доле на тргу саборне цркве предао му је весник једно писмо госпође Берте. Као што се неко племенито вино пије само у свечаном часу, тако се и значајно писмо не чита у прозачној околини. Савладао је радозналост и попео се у катедралу на састанак с писмом госпође Берте.

Видео је грађевинара како се крије иза једног угла у ходнику. Аха, хоће да нас прислушкује! Матори лисац је неповерљив! Кад не може да купи оно што жели, хоће да му се бар врати новац! Ох, ипак једна племенита црта на неваљалцу!

Готфрид се правио као да не види ништа, али, будући да је добро познавао цркву, гонно је грађевинара намерним лутањем стално испред себе, док га најзад није дотерао до сандука где су биле оргуље.

Оргуље су стојале на каменом подијуму за певаче, који је везивао горњи спрат торњева и на који је падала светлост кроз округли велики прозор на западној страни. Место за дувача мехова било је одељено дрвеном оградом. Грађевинар је био натеран да уђе унутра на педала мехова.

Готфрид седе с друге стране на клупу за органисту и ставивши писмо на пулт за ноте, отпоче да чита: „Нећу више доћи у катедралу, Готфриде. Нећу да те опет видим. Ти нећеш бити мој син. Гизела је против тебе... Хвала ти. Требало је да се родим двадесет година доцније — иди, иди! Биће то најбоље за све нас, за мене, архитекту, за Гизелу. И за тебе. Бојим се опасности... Иди, молим те, драги. И сети се некад госпође Берте...“

Готфридово се лице зажари и заблиста. Он прелете прстима по диркама оргуља и изви најлепше регистре. Дирке су се дизале и спуштале, али су свирале биле неме, јер муж госпође Берте није хтео

да дува у мехове за похвалницу, коју је њен млади пријатељ свирао на немим оргуљама.

Али сад Готфрид залупи поклопац клавијатуре и свирале тихо запеваше, а кутови катедрале преносили су један другоме тај одјек, све док не умуче на неком далеком углу.

„Не“, рече Готфрид, спустивши се с високе столице за органисту, „није реч више о теби, добра, драга госпођо Берта. Није реч више о теби. А опасност? На то морам да се насмејем!“

Он приђе галерији на којој су били исклесани камени анђели како певају и свирају. Једном каменом дечку натаче на главу своју капу, а она му сиђе до рамена, затим се нагну преко оgrade у цркву. На малој кули споља изнад квадратуре звонило је звонно јасно Ангелус, а са часовника на северозападном торњу одјекнуше лагано шест тешких удара кроз целу камену зграду све до дна. Доле у катедрали викну један крештав глас: „Затвара се — затвара се — затвара се“, и стари вратар звекетао је свежњем кључева. Он је корачао кроз средишњу лађу, из побочних лађа сиђоше хористи и као што хајкачи у лову крећу дивљач из травуљине и честе, тако и они покренуше побожан свет из кутова исповедница и столица и потераше га лагано према главним вратима. Када је црква била закључана и вратар се упутио кроз цркву према сакристији, довикну одозго Готфрид: „Хеј, вратару! Дођи мало горе!“

„Обешењаче, Готфриде, зар да зовеш старца да се пење седамдесет степеница?“

„Та, ходи само!“

После дугог времена појави се старац на вратима завојних степеница. Носио је црвен вратарски капут опточен црним и црну капу са црвеном кићанком. Испред себе је стављао палицу исто тако велику као и он, са сјајним месинганим дугметом

на њој, исто тако великим као и његова глава. Био је задуван, скиде капу и спусти је на балустраду. Глава му се пушила.

„Готфриде, обешењаче, зашто те је старац послушао?“

„Хтео сам мало да проћаскам с тобом, вратару“.

„Тако? Тако? Гле! Гле! Чујеш ли га! Момак хоће да проћаска са мном! И због тога се старац пење овамо!“

„Видиш, да још можеш и треба да будеш захвалан, вратару, што сам ти пружио прилику да докажеш да још ниси стар“.

„Мало је сувише јак твој доказ! Чак и за коње! А ти си, младићу помало дрзак... али ми се ипак свиђаш“.

„Дакле седи, чича!“ Он му примаче један тронжац.

Мора бити да је вратар услед неке болести изгубио и остатак косе који му је старост вероватно оставила. Глава му је била сјајна као и месингано дугме на палици. Стари је прислонио палицу уз раме и две кугле су се сестрински ослањале једна на другу, једна бела као од слоноваче, а друга златна.

„Дакле, старост мора да плати да би пола сата разговарала са жутокљуном омладином“, рече вратар. „Младићу, ми смо у исто време имали маља на глави, ти кад си добијао косу, а ја, кад ми је опадала. Дакле развежи!“

„Како би било мало о грађевинару?“ насмеја се Готфрид.

„Ја не оговарам, Готфриде“.

„Не значи оговарати, стари, кад се говори о уметности неког уметника. Уметник је двоструко човек. Наравно не треба говорити о његовом сићушном људском, које је код њега заједничко са осталим људима. Али његово уметничко припада свима“.

„Хм...“

„А грађевинар хоће да изгледа уметник“

„А зар он можда није?“

„Није!“

„Шта наприча! Да, да, младост зна све. Старост је сама по себи глупа. Нови ножеви су оштри“.

„Маторо гуиђало!“

„Свака птица пева на свој начин. Дакле, грађевинар није уметник. Молићу, како изгледа тај твој уметник?“

„Он хвата бика за рогове, и истреса му кости из коже! Мислим на његов задатак!“

„Добро речено! Добро речено! Мало сувише јако, али добро речено! А зар грађевинар то не ради? Не, то се збиља не може рећи. Чујеш, млади ветрогоњо, боље ће бити да се ти слажеш с твојим грађевинаром. Треба да му идеш мало низ длаку и да се приближиш његовој ћерци. Младо теленце бих ја ухватио за рогове, ако их већ има. Шта? Зар ти се не допада ћерка? Шта је то с тобом? Чим пловка види воду, одмах почне да мрда репом. Шта? Докле је дошло с тобом и младом девојком? Држи се ти ћерке и не куди њеног творца. Тако ћеш ускоро постати његов следбеник“.

„Да, кад би се ћерка могла добити без старог...“

„Изгледа, да ти више волиш да будеш заштитник удовица и сирочади? Разумем! Волео би да имаш посла једино са женама. Разумем! Људи су за вас, исправљаче света, тврд орах, нису гумене лопте као жене. О, разумем. Са мојим тастом, који је био вратар катедрале, није било ништа друкчије. Ви младићи сте огромно паметни, али сте у једном сви подједнако глупи. Вама не пада на памет да су и ваши стари били једном исто тако млади као и ви и уздисали под притиском старијих, као и ви. И упућивали им исте прекоре. Зато вас они скроз виде све до чакшира“.

„Можеш да причаш шта хоћеш, стари, али ја ипак имам право“.

„Наравно да ти имаш право. Јер право наиме човек нема у глави, то расте на глави; то је коса. Ако је она дуга и густа, то је онда право. По томе имаш много права. А чим коса почне да опада, почињете да немате право. То долази само по себи. Влас по влас. Степен по степен. То ћеш и ти доживети. Зелени сте ви као шљиве у јулу. Горки као зелене трњине! Незрели као дивљака! Усто још безобразни као... као...“

„Но? Као шта, стари? Као шта?“ смејао се Готфрид. „Зар не умеш ништа да нађеш, јадни стари?“

„...као мајмунска задњица!“

„Хеј! Ти нимало не штедиш, стари!“

„Кад те умивам, онда морам и да те оквасим. Ја те волим, младићу. Прими моју поуку“.

„Зато те нисам звао“.

„А, тако? Да, имаш право! Онда, молим! Имаи нешто на срцу против твог грађевинара. Овамо с тим! Не дај да ти срце нагриза црв!“

„Он је незналица. Хтео бих кад бих могао да му то кажем отворено у лице! Из срца право у лице! Било би ми лакше! Дао бих за то месец дана каменорезачке зараде. Глуп је, неподношљив, свађалица, себичан, суревњив, кукавица, осветољубив...“

„Стој! То је оговарање!“

„Добро! Али смем ваљда да говорим о „уметнику?“ Шта зна тај уметник? Уме да разликује готски стил од романског и још по нешто што је научио у школи. Али најмање, што није учио у школи, то не уме. Кад кажем, да мој мали прст на нози више мисли на цела његова инжењерска глава, онда сам још врло скроман. Ох, колико мрзим те чиновничке глупаке! Те ловце положаја и глодаре фондова! Ту квалификовану неспособност! Они кажу својим потчињеним: „Начините то тако и тако. Ви

већ знате! Урадићете како ваља!“ А притом је код њих самих глава празна као просјачка торба. А кад им даду готов цртеж, онда мало критикују ово оно, а за то време памет им стаје од дивљења. Овде онде, надрљају какву сувишну црту, онда дрско и безобразно потпишу испод тога: „Invenit X. Y., најмиљени конзерватор катедрале“. Господар сме да прима камату од духа, јер је он господар. Хаха! Тако хоће и наш просвећени грађевинар да мене покраде. Хтео би да има мој спис, који сам ја написао о реконструкцији хора, прелистао би га, ставио би овде запету, тамо уметнуо једно „и“ и онда би горе написао: „Нови предлози за трајну реконструкцију хора наше Пресвете Богородице. Саставио, пронашао и нацртао, конзерватор катедрале, Готшалк. Високој влади и високо поштованом Каптолу“. А ја бих стојао покуњена носа и пре би река потекла уз брдо, но што би ме позвали унутра и упитали: „Шта си ти радио на овом плану, Готфриде?“ А ако бих се сам јавио онда би ме владин саветник за грађевинарство избацио напоље преко послужитеља, а тутор задужбине преко црквењака и грађевинар би добио налог да безобразног калфу сместа отпусти“.

„Видим ја, да ти нећеш дуго остати овде, драги мој млади пријатељу“, рече ожалашћено вратар.

„Не, неће се то догодити, кажем ти! Већ архитекта неће више дуго седети овде, драги мој стари пријатељу вратару! То ти се кунем ја! Одвући ћу огањ који тиња у поље, да добије ваздуха и да букне пламен! Кад бих ја био мајстор, ја бих се стидео да ставим своје име испод нечега што ја нисам начинио. А ако би ми владин саветник то наредио, ја бих рекао: „То не могу! Хартија би морала да поцрвени, мастило да пресуши, перо да се разбије, када бих потписао овакву просту, бестидну лаж“. Горе је неком украсти дух, него украсти му

новац. Јер новац се може увек поново стећи, али уметничка идеја, то је поклон. А зашто овако бива са мношћом? Само зато што нисам могао да посећујем ту славну школу, већ сам све морао да створим из самог себе. Јер су моји родитељи били толико не-савесни, да ме као сироче оставе у свету пошто су нисувише рано побегли са ове позорнице будала и злочинаца. И јер ми је одвратно да се завучем под сукњу ћерке и да кривим путем као зет постанем грађевинар. Ја ћу свој случај да изнесем на видело и да од тога начиним опште питање“.

„Гле, зар тако озбиљно изгледа та ствар?“ рече старац. „Да, онда, наравно. И ја верујем да имаш право, младићу. Чак мислим да си много у праву. И не само због тога што имаш много косе...“

„Онда ћу захтевати да нас обоје закључају, грађевинара и мене, свакога у по једну ћелију. Нека нам поставе задатак, дванаест часова нека нас држе закључане и нека нам не даду никаква помоћна средства. А ја ћу ставити као услов да ћелију у којој седн грађевинар прегледам и да му претресем џепове, да није сакрио какву подвалу. И онда деде! Чезнем за тим! Нема веће радости за мене! Деде, лењиром и шестаром! Ха, могу да мислим како ће гристи нокте господин архитекта, да ће бити изгризени као хлеб од мишева. Деде, у лов на идеје! Хаха! Могу да замислим како ће он јурити за идејама, а оно што ухвати биће само квочке које ће у празном мозгању ископати из свог носа“.

„Добро, добро! Имаш многоструко права, Готфриде. Већ због тога што хоћеш да докажеш своје право. Јер хоћеш да издржиш божји суд и да ухватиш за усијано гвожђе. Када би те твој грађевинар чуо, он би сам рекао: „Хајдемо обојица на испит“. Отиди к њему, конзерватору Готшалку, и позови га на мегдан! Сигуран сам да неће допустити да буде

изложен потсмевању. Он ће тебе кепеца погледати мало с висине, али ће подићи рукавицу коју си му бацио“.

„Ја сам сигуран да он то неће учинити, добри старче! Он ће ме радије кљукати колачима, опијати вином, претставиће ми своју жену и кћер да се у њих заљубим и да заборавим на изазивање. Јер он се крваво презнојава од страха. Морам га изазвати пред сведоцима, на сред улице, у радионици или катедрали. Ипак ја сам хтео да му уштедим ту срамоту и да га раздражим да он сам поступи без тог јавног изазивања. Али он не чини ништа! Не чини ништа!“

„Откуд знаш да не чини ништа?“

„Не чини ништа! Не чини ништа! То је тако извесно, као што ти овде седиш, добри старче — он не чини ништа!“

„Кладим се, да чини“.

„Боље се не клади, изгубићеш опкладу. Кад би нас он овде чуо и имао само тебе за сведока, верујеш ли ти да би изишао да ми стави руку на раме и да каже: „Смео си ти, Готфриде! Лудо смео! Скоро си безобразан! Али ће бити како хоћеш!“ — Верујеш ли ти то?“

„Верујем“.

„Ја не верујем! Шта више, знам! Зар би се он постидео од тебе, старче, када би ти само био сведок?“

„Од мене не би. Ја не брбљам. Ја сам, пре но што ми је глава оголела као биљарска лопта, видео и чуо много људи, видео сам много празне сламе која се издавала за пун сноп и ћутао сам. Ја бих и о овоме ћутао“.

„Видиш, стари, да ништа не чини!“

„Видим? Видим? Како могу да видим? Шта има овде да се види?“

„Хаха! Ја намеравам, стари пријатељу да га једном изведем пред тебе, јер Ја могу једино да општим с вратарима — не замери ми, добри старче, — господа из Каптола не опште са мном, јер немам печат универзитета. Иначе бих га радије извео пред господу из Каптола. Али он неће штети да нагази на ту даску. Видећеш“.

„Ја сам само прост човек, али сам познао много што шта од живота и од мене нико не треба да се боји. Људи прећуткују туђе тајне, жене своје, вели пословица. За тајне и грехове старац је исто што и гроб, у који ће ускоро сићи, а већ се одучио да суди, сем о самоме себи“.

„Ох, он је кукавица! Кукавица! Хијена која се ноћу дошуња до логора и ископа цркнutoг коња који је у близини закопан, па побегне када се неко у логору накашље, остави стрвину и у галопу мери колико је дугачка пустиња — она је јунак према архитекти Готшалку...“

„Стој! Стој! Не слушам више! Досад сам слушао, јер је изгледало да се оправдано жалнш. Али кад правиш испаде...“

„Кад мислим на архитекту Готшалка, пред очима ми је пламен!“ узвикну дивље Готфрид. „Мрзим га, као што не бих мрзео ни убицу своје мајке! Крв ми постаје отров, кад чујем његово име и моје уши хоће да поврате његово име, као што би повратило моје грло, када бих морао да поједем краставу жабу!“ Вратар скочи и запуши уши, али га Готфрид дохвати за рамена и настави да бесни: „Од данас га мрзим толико! Јер, чуј, старче: он би ми дозволио да спавам код његове жене, када бих хтео да му дам моју мисао, он ми је послао своју кћер и као плату за рукопис ја бих...“

Утом залупи преграда где су педала оргуља и архитекта Готшалк излете напоље. „Лупежу!“ узвикну он, да се захори у катедрали. „Лупежу! Лупежу!“ понављао је ехо, док се најзад „Лупежу!“ не изгуби у удаљеним кутовима.

„Лупежу, добићеш што си заслужио!“ викну архитекта са стегнутим песницама према Готфриду и одјури завојним степеницама.

„Ха ха ха! Ха ха ха!“ смејао се Готфрид и сви кутови мирне катедрале смејали су се: „Ха ха ха...“

Вратар је стојао поражен, гледао је у Готфрида и гледао отворену преграду. „Ах“, рече он утучено и увређено, „ја сам био само левак за уши грађевинара? Такав си дакле ти? Сад могу да идем. Он тихо одгега до ниских врата и ишчезе на завојним степеницама.

Готфрид се свали на клупу за органисту и сузе му грунуше... У исто време смејао се и викао: „Освећена си, девојко! И ти, драга мајко Берта. Освећена си Гизела, драгано...“

Сунце је било одавно зашло. Сутон је милела по катедрали као аждаја по својој пећини, изненада, одједном, наста потпуна ноћ у светој пећини.

Када је Готфрид изишао из катедрале, сreo је на тргу архитекту, који се је с фењером опет враћао у цркву. Бледи од мржње погледаше се ова два човека.

Пре но што ће проговорити, архитекта прожвака нешто у себи и црте му се на лицу покренуше: „Ти ћеш први да одлетиш с грађевине. Дотле ћеш тачно да долазиш на посао. Имам још нешто да ти забележим у сведоџбу. Сутра изјутра довршићеш онај део свода, на коме си данас радио“.

„Један ће од нас двојнице да оде први. Још се не зна ко!“ пркосно је Готфрид.

Потом, пре но што ће се растати без речи, осташе један тренутак закачени дивљим погледима као два јелена који се боре.

У хору је била мрачна ноћ. Само је бледа светлост варошких светлиљки одбијајући се од облака продирала кроз високе прозоре. Кроз рупе на дрвеној прегради светлוצала је из катедрале светлост са главног олтара. У огромној радионици лежало је растурено камење неодређеног облика и четвртасто. Архитекта је ишао кроз ово мртвило и спотицао се о гвоздене угломере и чекиће. Тихо је псовао. Светлост је у фењеру лелујала. Чуло се како црв гризе у дрвету неких лествица. Широко се накинсео и пријатан мирис креча. Архитекта пљуну и једна мрва негашеног креча лагано запишта. Одједном се угаси свећа у фењеру. Готшалк упали поново светлост псујући притом нешто. Указаше се четири натприродно велике статуе евангелиста које су, увијене сламом да би биле заштићене од падања камења и покривене платном од прашине, стојале уз стубове крај зида између великих прозора и изгледале у овом свом омоту као циновске авети повећане мраком до фантастичног. Као увијени претећи духови стојале су на својим конзолама.

Готшалк провуче своју вратну мараму кроз прстен на глави на фењеру и веза је. Брада му је била сада одоздо осветљена и у сенци браде губило му се лице. Доња вилица била му је животињски повећана. Пео се лагано четвороношке лествицама као што се горила пуже ноћу по дрвећу топле прашуме. Једна пречага крцну, исто као што у мрачним тропским спарним шумама крцкају гране кад мајмун скаче с једне на другу. Иверци рапавих пречага убадали

су му се у руку; он се заустави и гунђајући извуче их зубима из коже.

Попео се на таваницу скеле. Отишао је до места где је радио Готфрид. Дижући се неколико пута на прстима и спуштајући се на пете испитивао је чврстину даске на којој стоји радник. Клекао је и почео вући четворострану греду која је била увучена у рупи једног издубљеног камена и држала на себи даску. Она је стојала чврсто. Он извуче из рупе утерани дрвени клин поред греде. Грета се помицала. Он веза једно уже за њен слободни крај и опрезно се преко даске врати натраг. Са таванице скела извуче помоћу тог ужета греду из њеног лежишта, одреши уже и пусти је да падне у дубину. Готшалк се насмеја злобно.

„Ужасно! Испричај, Готлибе. Ох, како ужасно!“

„Да, шта има ту много да се прича. Тек што смо дошли као јутарња партија, Готфрид је отрчао уз лествице, ја стојим код мог камена, певушим моју песму и баш се спремам да почнем да глачам камен челичном рендом, водом и песком — када се нешто скрха поред мене. Готфрид је пао и умало што и мене није убио при паду“.

„Ужасно! Шта је радио архитекта, Готлибе?“

„Ах, архитекта... архитекта... архитекта је волео Готфрида. Био је у послу на другој страни хора и дотрчао је, бацио се на Готфрида, свукао му капут, пипао га свуд унаоколо и ставио му руку на срце. Али се више ништа није могло учинити. Пре би се удавила риба, но што би Готфрид оживео. Црна крв текла је Готфриду из уста и носа“.

„Ужасно!... Шта мислиш, како се то догодило?“

„Е па како да се деси?... Грађевинари морају да рачунају с тим. Срушити се, то је наша јуначка смрт.“

Носач испод Готфридове даске био се олабавио. Мора да је та греда преконоћ испала из рупе, нашли смо је после доле. Мора се признати да је Готфрид био помало лакомислен. Трчао је као веверица преко скела. Никад није хтео да прави ограду. Нимало му се није вртело у глави. Сви смо му због тога завидели“.

„Хвала ти, Готлибе“.

„Нема на чему, госпођо. Волео бих кад бих могао да оживим Готфрида...“

Архитекта Готшалк дошао је касно увече кући. Када је ушао у замрачену собу стојала је госпођа Берта иза прозорске завесе и укочено гледала у хор катедрале. Архитекта је не виде. „Није имао рукопис“, шкрипао је он зубима. „Није имао рукопис! Жене из погребног предузећа су га окупале и ништа нису нашле. Да га није прогутао? Треба ли можда да му отворим утробу? Жена ме је преварила...“

У том тренутку изиђе иза завесе госпођа Берта одевена у црно, са црним шалом пребаченим преко рамена. Када је Готшалк виде овако неочекивано, задрхта као јасика кад се приближава олуја. Очи су му немирно и дивље колутале, уоквирене бледим лицем. Жена је стојала укочено, лице јој је било бледо, а у помрчини њена окамењена прилика изгледала је да расте до натприродног.

„Пустио си ме да дуго чекам?“ рече камен.

„Зар си... чекала...?“ муцала је јасика.

„Не на тебе, на вест од тебе“.

„Не... на мене? Како... да то разумем?... Шта значи?...“

„Ти си убио Готфрида!“

Као муња погоди ова реч јасику и расцепи је. Изгледало је као да је овај човек препукао — он посрте, сруши се на колена и склопи руке.

Било је потпуно мрачно. Ова два створа изгледала су као две сенке. Само су очи госпође Берте сијале из женске сенке. Очи архитекте Готшалка биле су без сјаја као у мртваца. Чинило му се да му престаје крвоток, као да му срце почиње спорије да куца. Његова воља попусти. Осећао је како на место његове воље постепено ступа воља оне сенке. Само још један једини пут она се прену:

„Милост!“

„Доцкан. Око за око! Готшалк за Готфрида!“

Тада га напусти и остатак воље.

„Ја мислим, да ти знаш шта имаш да радиш. Зар не знаш?“

„Ја...Ја мислим“.

„Учини то неопажено. Да клеветници не брбљају и да ти име остане у доброј успомени. Да за тебе кажу да си умро јуначком смрћу архитекте. Мораш знати, која се друга греда може најлакше извући. Можеш да идеш без бриге за хор. Он се неће срушити. Рукопис сам ја сакрила у катедрали. Намењен је твоме следбенику. Изнудила сам ти признање, ти сам треба да испуниш грех“.

На унутрашњим степеницама чули су се кораци. „Устани“, заповеди госпођа Берта. Архитекта Готшалк устаде. Врата се отворише широм — на прагу је стојала Гизела, иза ње Клара.

Клара се прва снађе у помрчини. „Исусе, Марија!“ узвикну она и изгуби се.

Гизела је тражила изнемоглим од плача очима по мраку собе. „Тако је мрачно у кући. Јесте ли ту, оче и мајко?“ Из мрака се постепено указаше сенке.

„Тако је мрачно у кући. Страх ме је. Зашто сте се укочили? Шта је? Оче, мајко, страх ме је!... Зашто не говорите? Зашто не палите светлост? Говорите, реците! О, оче, где је Готфрид? Врати ми Готфрида, оче!“ узвикну она гласно. Та проговорите! Јесте ли мртви?“

„Уморни смо“, рече мати. „Ја сам уморна, а и отац од свега. Иди да спаваш, Гизела!“

Гизела послуша одмах. „Хоћу, лаку ноћ!“ Она изиђе посрћући, а изгледало је да ће се њене танке ноге сломити.

„Твоја кћи не треба ништа да дозна. Ја ћу сама подносити. Сад узми фењер“. — Архитекта Готшалк узе са клина фењер. — „Упали светлост“ — он упали светлост — „и спреми се да пођеш“, — он закопча капут и узе шешир. — „Ми смо проживели заједно лепе године, Готшалк, догод те нисам упознала и док ти је твоја природа дозвољавала да будеш добар. Хвала ти на томе. Сад иди! „Уздравље“ и „довиђења“, не могу да ти кажем, ако треба да речи имају неког смисла. Ја ћу стојати код прозора у спаваћој соби. Ти ћеш отићи право у хор и попећеш се лествицама тамо иза оног великог прозора, да твоју светлост могу да видим као и обично. А кад се угаси ја ћу покрити лице. И сећаћу се оних лепих година. Пођи у миру!“

Он је погледа погледом пса који липсава. „Збогом, Берта“, рече он тихо. Затим узе шешир и фењер и изиђе послушно.

Тек што су се за њим затворила врата, када се Гизела опет појави на другим вратима: „Страх ме је! Толико ме је страх! Страшни дани! Где сте, оче и мајко? — Ти си сама, мајко? Где је отац?“

Госпођа Берта стојала је већ на прагу собе за спавање с кваком у руци и рече: „Отац је опет отишао, Гизела. Он има још нешто неопходно да сврши“.

Крај

БЕЛЕШКА О ПИСЦУ

Јозеф Понтен родио се 1883 у селу Ререну, студирао је на многим универзитетима, путовао је по Грчкој, Италији, Америци и Источној Русији. Он је веома разноврстан уметник немачке прозе. Члан је Песничке академије, 1936 добио је Рајнску литеарну награду, а 1937 награду у Минхену. Умро је 1940 у Минхену.

У области романа и новеле Понтен се развио као веома оригиналан писац. У томе му је много помогло врло добро познавање историје, филозофије, историје уметности и географије. Врло често оң узима теме из прошлости. Дела му се нарочито истичу врло лепим језиком и стилем. Написао је више романа као: „Седам извора“, његово прво дело, које прича судбину човека који се вратио у свој завичај, „Вавилонска кула“, роман о уметнику који у данашњем хаосу, после многих лутања, налази своју душу. „Лијонски студенти“, роман о петорици студената калвиниста, који постају жртве инквизиције; затим неколико путописа: „Грчки пејзажи“, „Путовање по Европи“ и други, и најзад веома велики број новела и приповедака, од којих су неке веома чувене, као „Прашума“ и „Уметник“.

Понтенови јунаци су људи који стварају и боре се за један виши филозофски или уметнички идеал и у томе је њихова трагика, али у исти мах и њихова величина. Таква је и његова приповетка „Уметник“, коју доносимо. Главни јунак, Готфрид, рођени пејзажиста и велики уметник по души и схватању има да се бори са уском себичношћу неспособне околине и најзад пада као њена жртва, али га његова уметничка замисао преживљује. Све се ово догађа у чаробном и пуном мистике оквиру једне старе и велелепне немачке катедрале, у свету камених кипова, стубова, сводова и шареним стаклом обложених готских прозора. Догађај је претстављен живо, личности су дате са дубоким познавањем човечје душе.

Б И С Е Р И
ИЗ СВЕТСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

1. **Жртва**, новела од Рудолфа Г. Биндинга. Превела с немачког Вера Стојић.
2. **Хелга**, приповетка од Селме Лагерлеф. Превео Предраг Милојевић.
3. **Жетва**, приповетка од Стијна Стревелса. Превео М. Младеновић.
4. **Непозната госпођица**. Десет анекдота од Вилхелма Шефера. Превео с немачког Драгослав Илић.
5. **Кућа слепаца**, приповетка од Гунара Гунарсона. Превео Драгослав Илић.
6. **Cavalleria rusticana**, три новеле од Ђовани Верге. Превео с италијанског А. Б. Херенда.
7. **Весело момче**, приповетка од Бјерн-стерне Бјернсона. Превела с немачког Вера Стојић.
8. **Календарске приче** од Карла Хајнриха Вагерла. Превео с немачког Драгослав Илић.
9. **Могенс**, новела од Ј. П. Јакобзена. Превео Ц. Поповић.
10. **Уметник**, новела од Јозефа Понтена. Превео Драгослав Илић.

Друго коло у припреми

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

30 СР 821.112.2

ПОНТЕН Ј.

Уметник

ЛЕСКОВАЦ

000014141

COBISS e